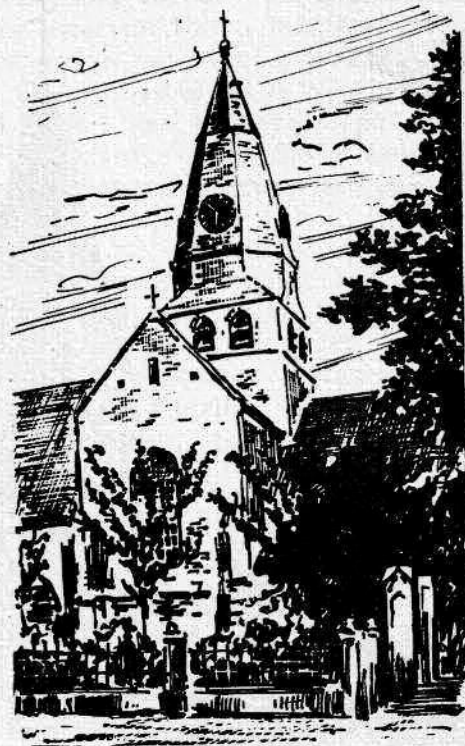

De Sint-Niklaaskerk te Willebroek

door Karel De Decker

De
Sint-
Niklaaskerk
te
Willebroek

VVV Vaartland

Willebroek

UITGAVE 1985 / 200 1^e DRUK

WILLEBROEK - S' NIKLAASKERK

E. MACRIET.

DE SINT-NIKLAASKERK TE WILLEBROEK

De Sint-Niklaasparochie van Willebroek, die uit het grote Karolingische domein van de abdij van Cornelimunster - waarvan Puurs het centrum was ... - is ontstaan, werd in de 11e eeuw als zelfstandige parochie opgericht. Het patroonaat van de kerk, dat volgens A.Miraeus, C.Van Gestel en A.Wauters (1), in 1180 door bisschop Rogerus aan de Sint-Aubertusabdij van Kamerijk zou zijn gegeven, wordt evenwel door J.Verbesselt (2) betwist, vermits noch de bedoelde oorkonde, noch de datum 1180, in geen enkele van de bekende oorkondeuitgaven terug te vinden is.

Bij een bezoek in 1979 aan het omvangrijke archief van het "Département du Nord" te Rijsel, vonden wij de oorkonden terug, die handelen over deze voor Willebroek "historische overdracht", ook al werd die niet in 1180, zoals wordt beweerd, maar in 1189, in 1190 en 1192 opgesteld. Waarschijnlijk heeft één van die vorsers, de 9 van 1189 voor een 0 aanzien, waarna dit menselijk "misverstand" ook door anderen werd overgenomen, zodat 1180 "gemeengoed" werd.

In de eerste, van 1189 daterende oorkonde (afb.1) lezen wij :
"Rogerus, Dei gracia Cameracensis episcopus, tam futuris quam presentibus in perpetuum notum fieri volumus quod duo altaria de Willebroeck et Vrimeede, que dilectus noster Fulco, canonicus ecclesie Remensi tenebat, in manus nostras reddidit et nos eadem pro salute vie nostre et parentum nostrorum ecclesie sancti Auberti in perpetuum tenenda concessimus salvo jure nostro et officialium nostrorum, que concessio ut apud posteros rata et inconvulsa permaneat sigilli nostri impressione et testium subscriptione duximus roborare. Signum magistri Sigeri et Johannis achidiacanorum. S.Johannis abbatis sancti Marie de Pratis. S.Walteri cappellani. Actum anno Domini M.C.LXXXIX°."

De tweede oorkonde (afb.2) zegt ons het volgende :
"In nomine Domini Johannes Dei gracia beate Marie cameracensis ecclesie prepositus, Hugo decanus et universum quod cum eis est capitulum tam futuris quam presentibus in perpetuum opera misericordie que specialiter ad sustentationem eorum proveniunt, qui in divino servitio jugiter occupantur approbare tenemur. Ut et de bona voluntate commendamur apud dominium et tranquillitati provideamus in posterum, quorum bona sicut ex nostra sub pacis bone auctoritate sedis cathedralis conservare compellimur, ea propter presentium auctoritate significamus universis quod donationem altarium de Willebroeck et Vrimeede que a domino Rogero episcopo nostro ecclesie sancti Authberti titulo elemosine facta est ratam habemus et auctoritate communis consensus nostri in perpetuum confirmamus

-
1. A. MIRAEUS, Opera diplom., t. III, P. 380, nota 2 - C.VAN GESTEL, Historia sacra, dl. I., blz.638. - A.WAUTERS, Histoire des Environs de Bruxelles, dl. II, blz. 617.
 2. J.VERBESSELT, Het Parochiewezen in Brabant, tot het einde van de 13e eeuw, dl. IX., blz. 259-260.

Rogerus di gra cano. officia fuerit qua p[er] se ab; n[on]nulli aliter si arduum
p[ro] duo altaria Willebe videlicet q[ui] dilect. in. fili. can. ecclesie Remensis
tenebat in man[ibus] suis reddere. n[on] eade[m] p[ro]p[ri]etate aut n[on] in rem
n[on]na ecclesie sci Aubert. n[on] p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli
et officio h[ab]ere n[on]nulli. Que concessio n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli
n[on]nulli. p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli
Rogerus abbas archid. et abbas p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli
et abbas p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli

Pro Altari de flacroung et
Rod. deit Rogerus ab hinc secunt anno
et abbas p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli p[ro]p[ri]etate n[on]nulli

1. Voor- en achterzijde van de oorkonde van 1189, die zich bevindt in het archief van het "Département du Nord" te Rijsel en waaruit blijkt dat Bisschop Rogerus de twee "altaria", dit is het patronaat van Willebroek en Vremde, aan de abdi van Sint-Aubertus te Kamerijk schenkt.

subscriptis testibus eorum qui donationi illi vel interfuerunt vel ascensum prebuerunt. Signum Hugonis decani. S.Johannis et magistri Sygeri archidiaconi. S.Petri, Fulconis, Staphani, sacerdotum. S.Henrici cantoris, Hecgothi, Nicolai, Stephani et Johannis Stephani levitorum. Signum Johannis, Roberti, Ade, Guidonis, Anselmi, Egidii, Roberti, Ade sublevitorum. Actum anno Dei Incarnationis MC nonagesimo. Presulatus domini Rogeri decimo tertio."

Uit de beide oorkonden en uit de oorkonde van 1192 (afb.3) valt op te maken, dat bisschop Rogerus de twee altaria, dit is het patronaat van Willebroek en Vremde, in eeuwig bezit aan de abdij van Sint-Aubertus te Kamerijk heeft gegeven. De altaria waren voordien in het bezit van Fulco, een kanunnik van de Metropolitanane kerk van Reims, die ze voordien had teruggegeven. Het gaat hier dus om een personaat van twee kerken in privaat bezit, die in zelfde hoedanigheid van de Sint-Aubertusabdij van Kamerijk werden overgemaakt, en dat volgens de teksten mocht blijven voortbestaan, wat inhield dat de abt van Sint-Aubertus de persona van Willebroek was, die een andere priester als bedienaar van Willebroek, in zijn plaats mocht stellen.

Dit alles gaf evenwel in 1709 (3), nadat sedert de 16e eeuw de personaten volledig waren afgeschaft, aanleiding tot betwisting, tussen aartsbisschop Precipiano van Mechelen en de abdij van Sint-Aubert, die ondanks voorlegging van de oude oorkonden, het voor de Raad van Brabant gebracht geding verloor.

De bisschop haalde z'n slag thuis. Hij mocht een eigen bedienaar naar Willebroek sturen, al kwam daardoor het recht van de abdij, om een eigen kanunnik te Willebroek aan te stellen, volledig te vervallen.

Een bevestiging van de overdracht van 1189 hervinden wij evenwel in de pauselijke bulle, in 1213 door Innocentius III gegeven (4).

De staat en de belangrijkheid van de parochie, die door de meestal tot de 13e eeuw opgaande taxatielijsten wordt weergegeven, veropenbaart ons dat Willebroek daarin voor 16 pond werd aangeslagen, aangezien het tot de rang van "dimidia ecclesia" behoorde. Wat iets minder rijk gedoteerd dan Ruisbroek, iets meer dan de capellania in Tisselt, maar veel meer dan een gewone parochie in Brabant was.

Juridisch heeft de Sint-Aubertusabdij het tot aan de Franse Revolutie te Willebroek voor het zeggen gehad, al was de afstand van Kamerijk tot Willebroek te groot om van veel invloed te gewagen.

De dichtgelegen abdijen, zoals Grimbergen te Ruisbroek, volgden hun parochiën op de voet, al heeft de invloed van de aartsbisschoppen van Mechelen, op de verdere ontplooiing van diverse parochiën fel doorgewogen. Wat ondermeer, zoals hoger gezegd, in 1709 tot uiting kwam, toen de abt van Sint-Aubert, die een kloosterling van de abdij van Grimbergen als pastoor van Willebroek wilde, het tegen de aartsbisschop van Mechelen afleggen moest.

3. AA, bundel Willebroek, a^o 1709, nr.24.

4. C.VAN GESTEL, Historia sacra & profana, archief Mechelen.

I. Iohannes... Hugo decan...
... opera misericordie que specialiter
... ad sustentationem eorum pervenirent...
... bona sua...
... anno regni regis Henrici secundi
... anno incarnationis dominice millesimo centesimo nonagesimo...

2. Voorzijde van de oorkonde van 1190.

De bediening van de Sint-Niklaaskerk werd voordien door saeculiere priesters, die door de Sint-Aubertusabdij voor benoeming aan de bisschop van Kamerijk werden voorgedragen, op een uitstekende wijze verzorgd.

Van de 13e eeuwse pastoors van Willebroek is er slechts één met naam gekend, nl. Godefridus, presbyter de Willebroec, die als getuige in het testament van Wouter van Ruisbroek en diens vrouw Elisabeth, in 1283 vernoemd wordt.

In de pastoorlijst, die vanaf de 16e eeuw kon worden opgemaakt aan de hand van een handschrift van J.Dony (5), is er geen enkele reguliere kanunnik, maar zijn er wel enkele soeculiere geestelijken te vinden.

Het parochiaal gebied van de kerk strekte zich op het einde van de 17e eeuw over Tisselt en Willebroek uit. Het werd in 1837 onder de dekenij Puurs en in 1873 onder de dekenij Boom gebracht, al kregen wij later, in 1962 de herkenning van Willebroek als zelfstandige dekenij.

Het Curegoed

De pastoor van Willebroek - die leefde van een deel van de Curetienden, de helft van de offer, de inkomsten van enkele percelen land, e.a. - ontving een deel van het derde deel dat de patronus als traditioneel patronaatsrecht op de tienden inde. Hij genoot daarnaast van de novale en vleestienden, al volstond dat niet tot het onderhoud van de bedienaar, zodat de abdij er altijd een deel in geld diende bij te leggen.

De Cure bezat evenwel aan onroerende goederen, enkele stukken land, die cijns gaven aan de dorpsheer : 1 dw. lant opt Marckeseel. - Item noch 1 dw. lant aldaer. - Item een 1 dw. opden dijck aende Vaert. - Item samen met den coster 1 dw. lant opt huysken teghen den Berghenmolen. (6)

De tienden waren, na 1189, voor tweederden in lekenhanden gebleven. De heren van Grimbergen en hun opvolgers bleven er eeuwenlang in het bezit van, waaruit blijkt dat ze bij de stichting van de parochie zeer nauw betrokken waren.

De Kerk

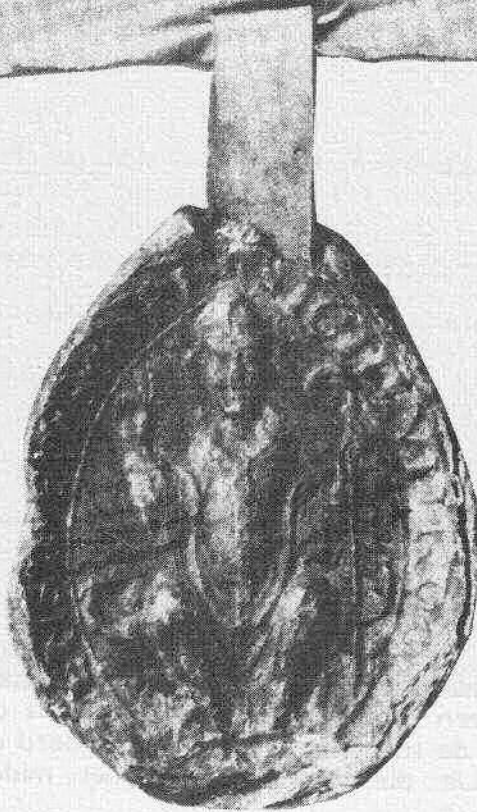
De Sint-Niklaaskerk werd meermaals veranderd en herbouwd, met als gevolg dat ze zeer veel van haar waarde en van haar oorspronkelijk karakter verloor. Ze was stellig een romaans gebouw, waarvan in de 18e eeuw niets anders dan de onderbouw van de toren overbleef.

De Sint-Niklaaskerk lag in 1600 totaal verwoest. Enkel de toren en een paar muurresten waren overeind gebleven. Tijdens de in 1618 begonnen grondige herwerking, werden de romaanse vormen verwijderd en door primaire gothische halfbogen vervangen. Uit die tijd dagtekent het middengedeelte van de kerk,

5. AA, bundel Willebroek, nr.28 - J.DONY, o.c., blz. 8-13. Pastoorlijst vanaf ± 1500.

6. AA, bundel Willebroek, nr.1, a^o 1611.

R. Dei grā canū epīc. omnib; ad quos licet iste uenerint. sal. in dño. Hic
 inest officii modis omnib; pūde. ut bñficia a nob collata nre auctari-
 tatis patrocinijs rata pmaneant. p̄sentis igit̄ scriptz assertionē no-
 cū sit. qđ altare de willebrot. ⁊ altare de urymede. q̄ nre donationis
 erant. dilecto clerico nro fulconi. scē marie reū canonico. libere
 oculum. ⁊ om̄s obuent̄ q̄ ad p̄sonar̄ eorū p̄tine noscunt̄ gcessimus.
 hanc aū donationē sigilli nri ip̄ressionē ⁊ testiu subnoctatione fecit
 n̄ insignit̄. S. hugonis decani scē marie canū. S. lambini archidia-
 ni. S. walt̄ archid. S. walcheri decani de bauay herber̄ capellani. ansel-
 mi de congre ulryc̄ p̄bitorū. S. egidii de gondeloit. rogeri. chieorū
 nrorū. Actū anno dñi. M. C. lxxvii.

3. Voorzijde van de oorkonde van 1192.

dat grotendeels met stenen van de afbraak van het vroeger middenschip werd heropgetrokken. Teneinde de onkosten van de herbouwing te kunnen dekken, werden de pastoor, de kerkraad en het gemeentebestuur door de Raad van Brabant gemachtigd, om gedurende vier jaar een taks van 12 sols op elke maat bier en van 30 sols op elke maat wijn te heffen, die in de gemeente verbruikt werd, om alzo de kosten van de herbouwing te kunnen dekken.

Van 1733 tot 1744 werd er een tweede herbouwing genoteerd. Het huidig gewelf van de zijbeuken kwam tot stand, samen met een nieuwe sakristij en een nieuwe zijgevel.

In 1757 diende er in de kerk een nieuwe vloer te worden gelegd. De uitgesleten grafstenen werden uitgebroken en niet meer vervangen. De schepenen van Tisselt vonden daarin evenwel een voorwendsel om hun aandeel in het betalen der onkosten te weigeren. Maar de heer van Tisselt, de hertog van Croy, beslechtte het geschil en dwong de Tisselaars tot betaling, waarna ze op hun tenen getrapt, begonnen te ijveren om een eigen parochie te mogen stichten.

De Sint-Niklaaskerk is eigenaardig qua architectuur. De oorspronkelijke romaanse en vroeggothische vieringtoren in witte steen, heeft een weinig verheven vierkante onderbouw en twee verdiepingen, waartussen duidelijk afgetekende muurbanden lopen. Aan elke zijde zijn twee vroeggothische drielobbig langwerpige galmgaten. De spits is in witte steen, uitgezonderd de top die met leien bedekt is. Die eigenaardige spits is achthoekig en past door drie gebroken vlakken op de toren, daar waar op de hoeken van de muurband gebeeldhouwde koppen of spuiters zijn aangebracht, enkele goed bewaard, andere volledig afgesleten.

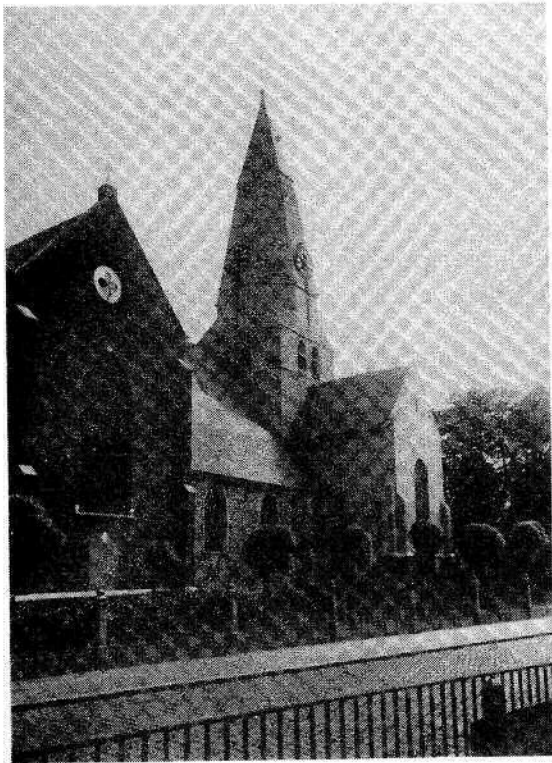
In 1853 komt dan de verbouwing die aan de kerk haar huidige vorm zou geven. Door het aanleggen van de Steenweg Willebroek-Boom had de Dorpsstraat veel aan belang gewonnen (7). Kwam daarbij dat de bidplaats, die 420 vierkante meters beschikbare ruimte voor de 3000 inwoners en voor de geburen van de gehuchten Reyweg, Kreweg en Pullaer had, veel te klein was geworden. De Kerkfabriek was daarnaast van oordeel, dat de in aanbouw zijnde Van Enschootbrug, af en toe ook volk van over de Rupel kon brengen (8). De Kerkfabriek wenste, zoals uit het verslag van 4 juli 1852 blijkt, voor een vierde in de verbouwingkosten tussen te komen; ze wilde de verschuldigde som in tien jaar af betalen, en ze nodigde meteen zowel de gemeente, als de staat en de provincie uit, om voor het resterende bedrag te zorgen.

Na over en weer geschrijf, kwam er schot in de zaak. Architect Schadde werd als bouwmeester aangeduid, waarna P.J.Gernaert, aannemer te Mechelen, bereid werd gevonden om de kerk voor 26.950,-F te herbouwen.

De Sint-Niklaaskerk werd volledig vergroot. De beschikbare ruimte werd tot 856 vierkante meters opgevoerd. Om plaats te winnen voor de straat die van Willebroek naar Boom liep, werd het hoogkoor opgebroken en door een

7. K.MOEREMANS, De Toerist, maart 1961, blz. 186.

8. Prov.Archief Antwerpen, bundel Willebroek Sint Niklaaskerk, nr. 1.

4. Zuidgevel met kruisbeuken en toren.

zeer ondiep portaal vervangen. Een tweede kruisbeuk en een nieuw hoogkoor werden aangebracht, zodat de kerk als het ware werd omgedraaid (9).

Men was in mei 1853 met de verbouwing begonnen. In juli 1854 werd het altaar verplaatst, zodat reeds in augustus van zelfde jaar, in het nieuw aangebouwde gedeelte van de kerk, de mis kon worden gelezen. In oktober 1854 werd er een opening gemaakt op de plaats waar vroeger het altaar stond. In 1855 werd de muur van het kerkhof verplaatst en werd er een nieuwe ingang voor de totaal nieuwe kerkdeur gemetseld, waarna men, op zondag 14 augustus 1855 om half elf, de heer Teichman, goeverneur van de provincie Antwerpen, de "Steen van Eer" liet plaatsen (10).

Algemeen is men van mening dat de herbouwing van de kerk in 1853 zeer ongelukkig is geweest. Wijlen de heer Schobbens, provinciaal griffier en voorzitter van de Kommissie voor Monumenten en Landschappen, getuigde dat van de kerk enkel de toren en de kruisbeuk aan de torenzijde nog waarde heeft.

Ook Fernand Donnet, lid van het Provinciaal Comité van Monumenten, die samen met zijn kollega Frans Van Leemputten, op 4 november 1905, een bezoek aan de Sint-Niklaaskerk had gebracht, was met Schadde's ingreep helemaal niet gelukkig. "Willebroeck's kerk moet vroeger zeer merkwaardig geweest zijn, schrijft hij in zijn verslag dat hij over z'n bezoek aan Willebroek bracht, doch in 1853 werd zij bijna gansch hermaakt door bouwmeester Schadde; ook werd omtrent geheel het gebouw afgebroken en hervormd. De toren verhief zich op den kruisbeuk aan den ingang van het koor, dat afgebroken en vervangen werd

door een voorportaal in nagebootsten romaanschen stijl. De groote middelbeuk en de vroegere ingang ook werden afgebroken; op hunne plaats maakte men een nieuwen middelbeuk, een tweeden kruisbeuk en een koor, met gebouwen omgeven die de magazijnen en sakristijen bevatten. Van de oude kerk blijft dus niets over dan het koor en de kruisbeuk, die van witte steen gebouwd zijn naar gothisen stijl van het eerste tijdvak, waarin nog eenige romaansche overleveringen doorschijnen. De toren is een weinig verhevene en vierkantige blok; hij heeft twee verdiepen; het hoogste dezer heeft aan elke zijde twee drielobbige langwerpige openingen. De torenspits ook is van witte steen behalve het toppunt dat met schaliën bedekt is. De spits heeft een achthoekige vorm met driehoekige kappen. Zij bevat vier venstergaten. Een eerste muurband verdeelt ze aan den voet, een gebeeldhouwde kop versiert elke hoek. De kleine met schaliën gedekte eindspits rust op een tweede muurband, versterkt met neuten. De kruisbeuk wordt aan elken hoek door een dubbele steunmuur geschut; in den muur der rechterzijde bemerkt men drij boogvormige vensters; in de linkerzijde ziet men eene venster van zelfden vorm, doch zij is toegevuld; hooger zijn in den muur vastgemaakte balksleutels die gebeeldhouwde koppen voorstellen en zeer oud schijnen. De nieuwe gebouwen zijn van baksteen behalve het voorportaal dat van witte steen is.

Het kerkhof, dat de kerk omringt (11), is gedeeltelijk van een lage muur omgeven. De deur, die er den toegang aan verleent, heeft twee standers die arduinen kolommen vormen met vazen in herwordingstijl der XVIIIe eeuw.

Van binnen heeft de kerk alle karakter verloren. De oude pilaren werden veranderd op zeer ongelukkige wijze en kregen een veelhoekige vorm."...

Het gebouw uitwendig

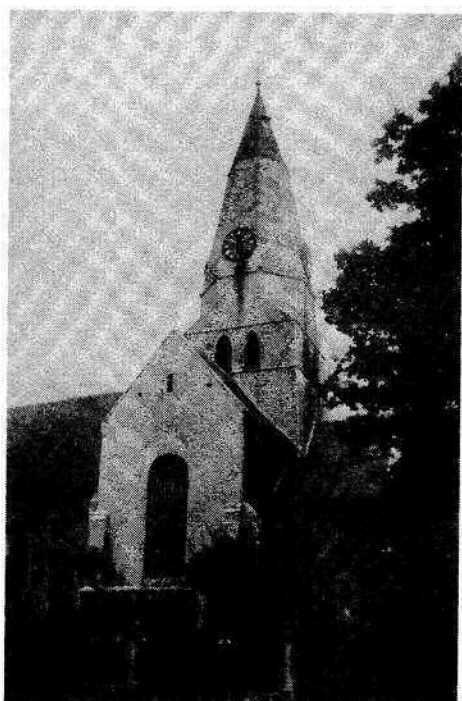
De oude kruisbeuk is helemaal in witte steen. De linkervleugel (afb.4 en 5) behoort in z'n totaliteit tot de bouw van 1614. Op een der dwarsbalken van het eiken dakgebint vindt men het jaartal van de opbouw : "Anno 1614 - B.T.". De twee grote kerkraden waren eerst vroeggotisch, maar werden in 1853 in barokke halfbogen veranderd. De rechtervleugel aan de kant van het klooster der Dochters van Maria (afb.6) behoort tot de oudste bouw van de kerk. Men treft er nu nog een dichtgemetseld vroeggotisch venster.

De toren is het oudste gedeelte van de kerk. Hij rust op vier kruisvormige zware pijlers, die door vier stevige gothische bogen met elkaar verbonden zijn. De hoeken van die pijlers zijn met slanke vroeggotische zuiltjes gevuld, en die doorlopen tot aan de band waarop de kruisribbengewelven rusten.

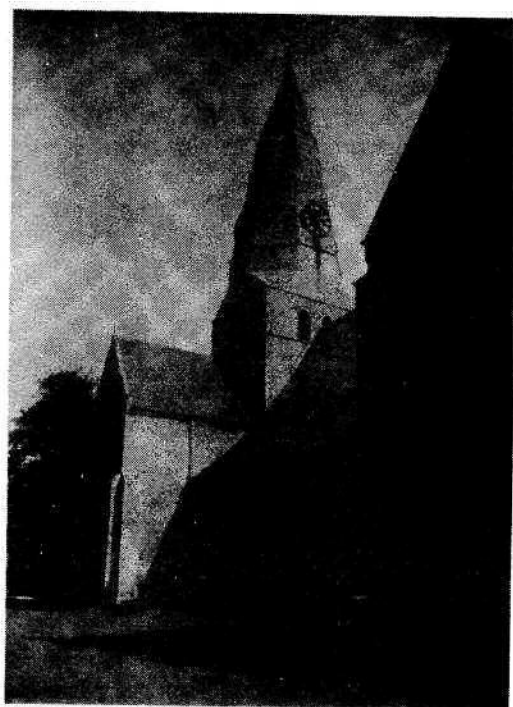
De toren verkeerde in 1869 in "de staat van bouwvalligheid". Hij bleef gelukkig, door de "overgrote kosten" die de ontworpen gloednieuwe monumentale toren van architect Schadde zou hebben opgeslorpt, in zijn totaliteit bewaard.

9. K.MOEREMANS, De Toerist, maart 1961, blz. 187.

10. K.L.JANSSENS, Oorsprong en opkomst van Willebroek, Gewyde Geschiedenis, hs., 1854, 24 blz.

5. Toren en oostelijke kruisbeuk.

6. Noordgevel met kruisbeuken.

Nadat de oude balken door nieuwe werden vervangen en "... eenige andere nooddringende werken" werden verricht, die door de Willebroekse Gemeenteraad in zitting van 12 juli 1869 op 1.500 frank werden geschat, bleef alles er bij het oude, tot in 1889, toen J.B.Rooftthoof, aannemer te Boom, voor 3.229 fr 49 ct de buitengevels en de timmerwerken herstelde.

De eerste verdieping van de toren is een vierkante blok, waarvan elk der zijden rust op een der bogen, waarvan hierboven sprake. Een uitspringende band scheidt deze verdieping van de volgende, waarin de klokken huizen. Vermeldenswaard zijn de interessante drielobbige galmgaten en de kleine gemetselde vroeggotische venstertjes, verscholen achter de uurwerkplaten, in de volgende verdieping.

Een nieuwe band scheidt de tweede verdieping van de derde. Tot daar is de toren opgevat naar hetzelfde plan als al de Brabantse torens van dit tijdperk : het vierkant loopt uit in een piramide met vier zijden. Te Willebroek liet de bouwmeester zich waarschijnlijk leiden door de vorm der torens, die men destijds reeds hier en daar in Frankrijk ontmoette; hij wou een slankere spil bekomen, heel en al in steen afgewerkt (12). Het eerste probleem, dat zich voor hem stelde, was de overgang van de vierkante vorm naar de achthoekige, en alzo een stevige basis te vormen voor de torenspil. Hiertoe werd in elk der hoeken aan de buitenkant een ontlastingsboog aangebracht door middel van uitstekende hoekstenen; aan de buitenzijde werd deze hoek bedekt met een driehoekig muurpand, overhellend op 45°. Zo bekwam men een achthoek, waarop

Plan de l'escalier des deux Amontour
 des Hiltbroeck en date du 24 Juin 1888.
 P. Blomme
 (1888) F. Blomme

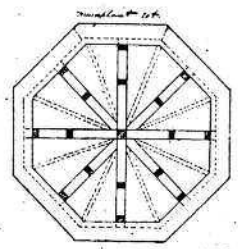
Par Nous, Ministre de la Justice,
 pour l'arrêter à l'arrêté royal
 du 24 Juin 1888, n° 27869.
 L. Blomme

Plan de l'escalier des deux Amontour
 des Hiltbroeck en date du 24 Juin 1888.
 P. Blomme
 (1888) F. Blomme

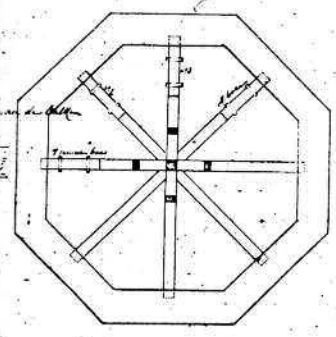
Opmeting van het timmerwerk van de toren
 van de Kerk van Hiltbroeck

Opmeting van het timmerwerk van de toren
 van de Kerk van Hiltbroeck
 (1888) L. Blomme

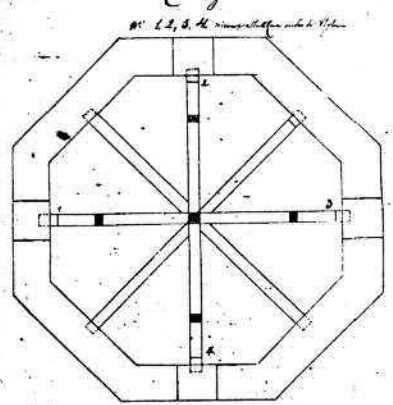
Plan de l'escalier E

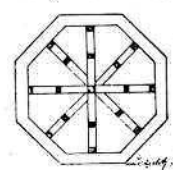
Plan de l'escalier C

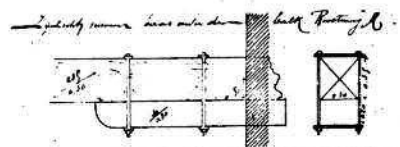
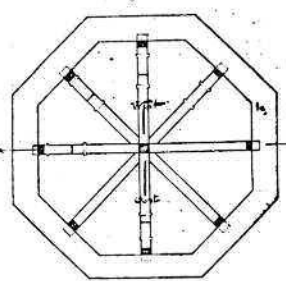
Plan de l'escalier B

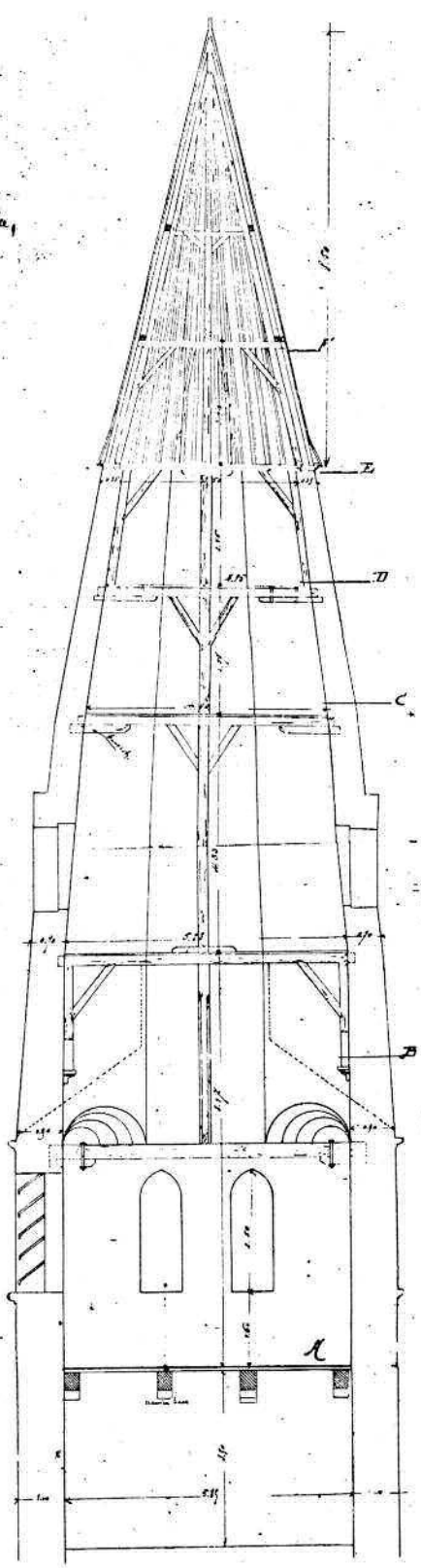
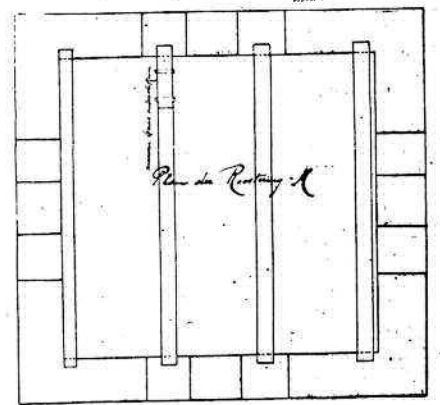
Plan de l'escalier F

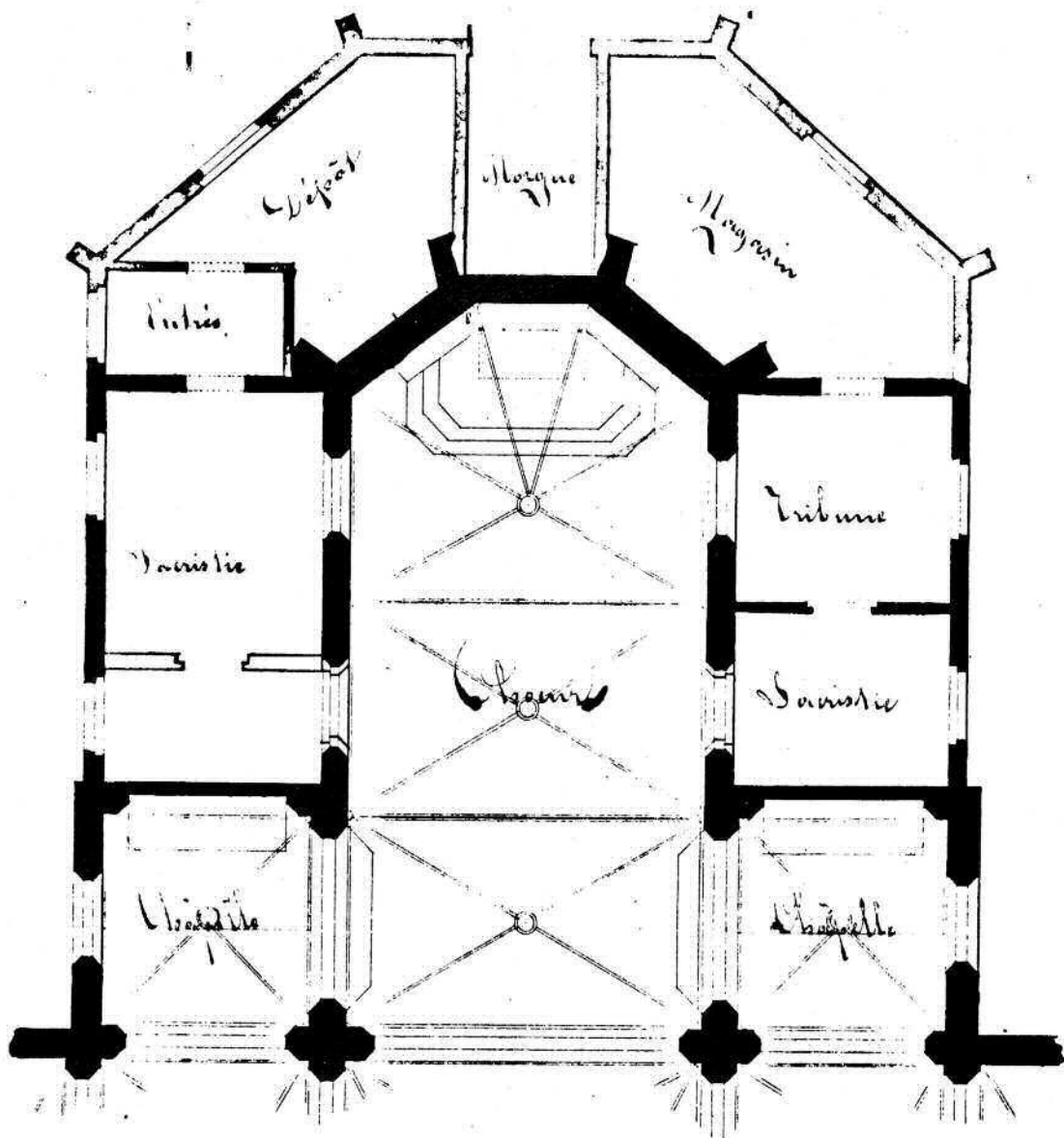
Plan de l'escalier D

Plan de l'escalier A

Opmeting van het timmerwerk van de toren, in 1888, door L. Blomme uitgevoerd (Archief Provinciebestuur Antwerpen).

Concept

Het hoogkoor van de Sint-Niklaaskerk, zoals dat in 1852 door de provinciale architect Jozef Schadde getekend werd, en zoals dat later zou worden uitgevoerd. De toenmalige kerkfabriek, die akkoord ging met deze in haar totaliteit niet zo gelukkige verbouwing, stond onder voorzitterschap van L.Scheltiens. B.Van den Bogaert was sekretaris en pastoor G.Pauwels, burgemeester H.Van Berchem, F.Van Bosch, E.Peeters en J.B.Mertens waren er lid van. Het hoogkoor is te situeren, met de "entrée" links, die uitgeeft op de huidige Pastorijstraat.

een weinig hoger een lichtelijk uitspringende kroonlijst werd aangebracht, die de basis uitmaakt, waarop de achterzijdige spil in de hoogte gaat. Aan de voet van elk der achthoeken bemerkt men een uitstekende kop, dienst doende als waterspuwer. Enkele van die koppen werden in 1853 hersteld.

De spil is voor tweederden in witte steen. Daarboven komt dan weer een kroonlijst, die de basis uitmaakt van de top in hout, bedekt met leien. Wij staan hier denkkelijk voor een voorlopige schikking, die wel schilderachtig is, maar toch minder gelukkig. Wij moeten veronderstellen, dat de moeilijkheden van de totale bouw in steen, de bouwmeester afgeschrikt hebben of dat de tijdsomstandigheden hem gedwongen hebben tot een snellere afwerking (12).

De grote middenbeuk heeft de bazilikale vorm van vroeger, met een opvallend verschil in hoogte tussen de muren van de middenbeuk en die van de zijbeuken. Ze bestaat uit vier traveeën van ongelijke spanwijdte, waarvan de achterste breder dan de andere is. In de twee zijgevels ziet men nog sporen van ingangspoorten, waarvan die van de zuidkant voorbehouden was aan de barons. Ze werd dichtgemetseld met de grafzerken, voortkomend van het oud klooster der Karmelitessen, dat ten tijde van Jozef II gesloten werd.

Het meubilair

De Sint-Niklaaskerk bezit enkele schilderwerken van waarde. Het heeft een meubilair dat inhoud en karakter heeft. Het toont ons, vlak boven het hoofdaltaar (afb.9), "Het Laatste Avondmaal" (afb.10) van Jan Van Helmont als altaarstuk. Het is een indrukwekkend tafereel van 3,70 x 2,48 m, dat in 1721 door de Antwerpse Meester ondertekend werd, en dat ons Jezus toont, die in een oosters dekor, midden z'n apostelen zit en tot hen spreekt.

Het hoofdaltaar werd in 1949 luisterrijk herschilderd in de tinten van wit en gekleurd marmer. Het beeldhouwwerk werd geadeld door aanvulling met goud. Het is een hoofdaltaar dat naar alle waarschijnlijkheid zijn model aan dat van Sint Salvator te Brugge ontleend heeft. Het werd uitgewerkt in Korintische stijl. Het geeft door de zuilen, de kapitelen en het loofwerk een sierlijke indruk. Het heeft, als aanvulling tussen de zuilen, de in wit geschilderde houten beelden van Melchisedek (afb.11) met de broden en van Zacharias (afb.12) met het wierookvat. Het heeft een altaartafel, met voorstelling van vissen en broden in een stralenkrans, en een fronton met God de Vader, met engelen en met engelenkoppen, uit het begin van de 18e eeuw.

De Kerkfabriek kreeg, door KB van 27.10.1870 de toelating het gevraagde gestoelte te plaatsen (13). De kosten daarvan (500,-F) werden door de heren Helman de Grimberghe gedragen. Deze adellijke familie had in 1854

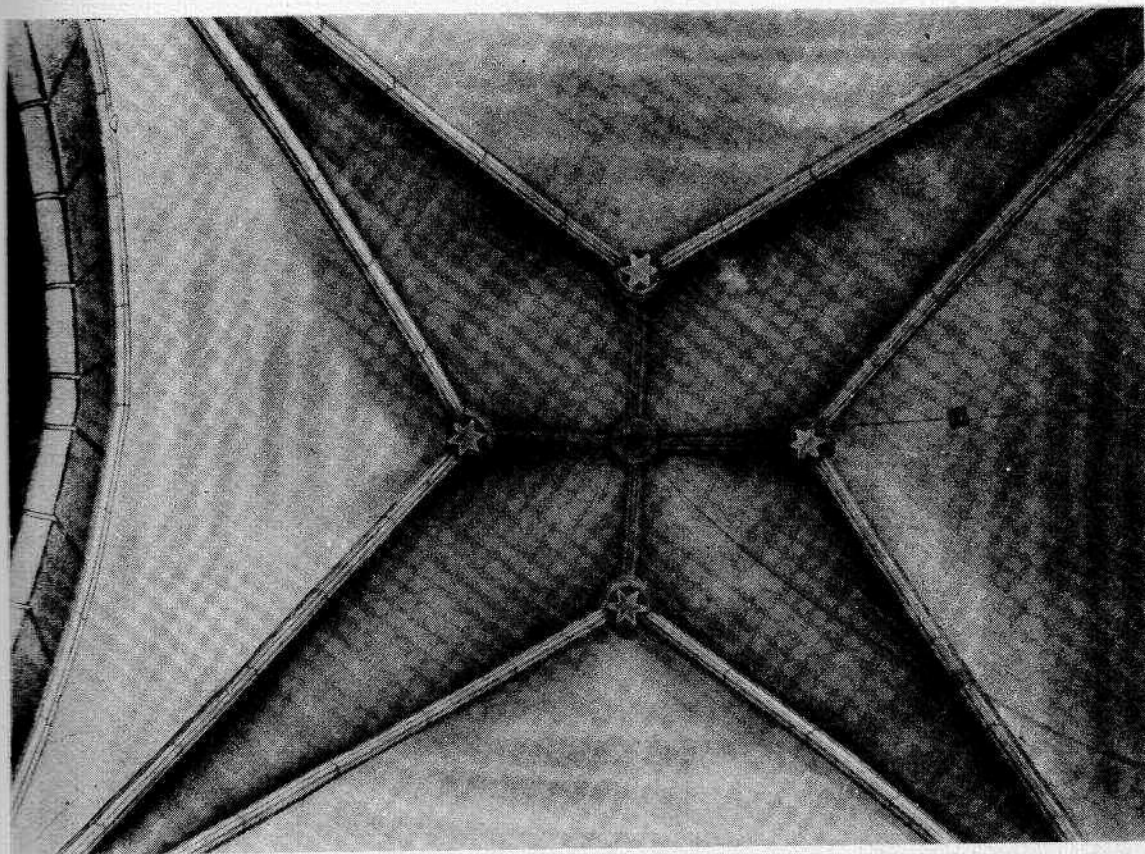
11. Het nieuwe kerkhof aan de Dendermondsesteenweg, is sedert 15 april 1884 in gebruik. Tot oprichting ervan, werd door de gemeenteraad in zitting van 20.09.1883 besloten.

12. K.MOEREMANS, De Toerist, maart 1961, blz. 187 en 188.

13. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek Sint-Niklaaskerk, nr. 3.

7. Algemeen gezicht van het hoofdaltaar.

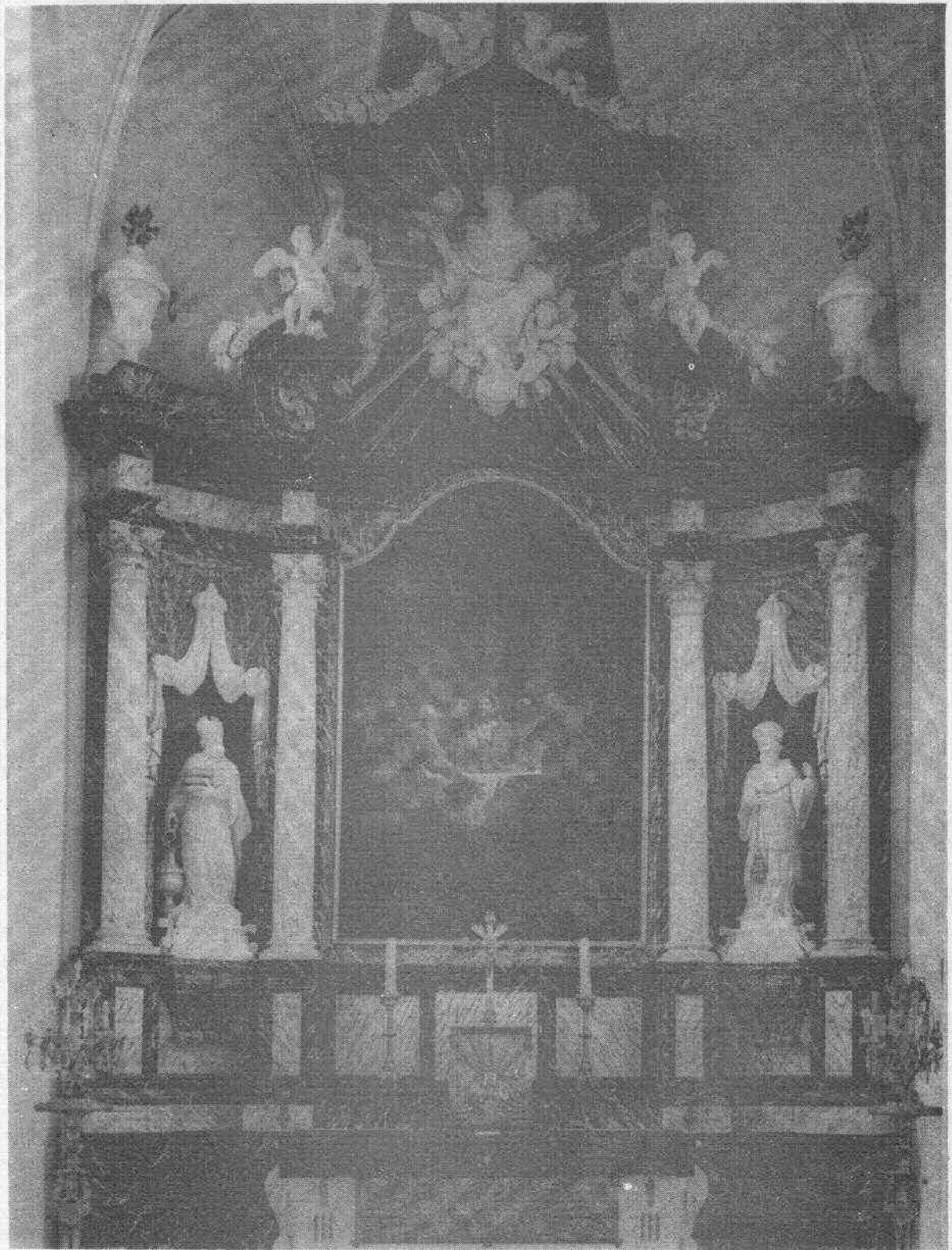

8. Gewelf van de oostelijke viering uit 1853, neogotisch.

al 2.500,-F aan de Kerkfabriek van Willebroek geschonken om "... naar het verlangen van den heer Bouwmeester, van de gemeente- en kerkenraad en van eenieder, den voorgevel niet in kareel maar in witten steen te bouwen, hetwelk tot genoegen van eenieder gebeurd is"...

Het rechter zijaltaar is toegewijd aan Sint Niklaas, de eerste patroon der kerk. Het heeft een prachtig doek van Cornelis Schut, dat "De verschijning van St.Niklaas aan Keizer Constantinus" voorstelt, en dat de bewondering van velen trekt. Het is 3,60 x 2,73 m. Het dateert uit het tweede kwartaal van de 17e eeuw. Het vertelt ons alles over de keizer, die ziek te bed ligt, en over de bisschop, die hem de gezondheid beloofd had, in geval hij al zijn afgoden in het vuur zou werpen. Hij gehoorzaamt, maar blijft niettemin aan het ziekbed gekluisterd. De heilige verschijnt hem, omringd van engelen en in groot ornaat. Hij verwijt de keizer, dat hij nog één afgod gespaard heeft, en waaraan hij bijzonder gehecht is. In het ganse doek is het vooral de imposante figuur van St. Niklaas die de aandacht vraagt.

Aan het linker zijaltaar, toegezegd aan St.Anna, de tweede patrones van de kerk, hangt het schilderij "Anna verklaart Maria de H.Schrift" van Michiel Coxie. Het doek is 3,60 x 2,29m. Het dateert uit de 2e helft van de 16e eeuw,

9. Hoofdaltaar.

en het stelt St. Anna voor, op het ogenblik dat zij de H. Schrift aan de kleine Maria uitlegt. Op de achtergrond zien we St. Joachim en enkele zwevende engeltjes. Het is een eerder huiselijk toneel, dat vooral opvalt door de soberheid en de gedempte kleuren.

Deze drie werken werden na de tweede wereldoorlog op een gelukkige wijze door de Antwerpse kunstschilder Van Poucke hersteld. De schilderijen van Van Helmont, een tafereel van De Craeyer en een van Schut, hadden voordien, in 1895 reeds een opfrisbeurt gekregen.

Volgens het verslag door leden van de Prov. Kommissie van Landschappen en Monumenten gemaakt (14), was "Het Laatste Avondmaal" van Van Helmont van "weinig kunstwaarde". Niettemin werd het door de Antwerpse kunstschilder en restaurateur M. Maillard "verdoekt en opgefrist", waardoor het aan waarde won. Over "De verschijning van St. Niklaas aan Keizer Constantinus" waren de briefwisselende leden van het "comiteit" vol lof. Men vindt het hoofdfiguur "merkwaardig schoon", al vonden zij andere delen minder. "Een gravure van Witdoek, in de pastorie bewaard, laat geen twijfel dat men hier te doen heeft met een werk van Cornelis Schut; die gravuur geeft veel beter de gedeelten die op de schilderij in haren tegenwoordigen toestand onvoldoende voorkomen...", aldus ondervoorzitter Smekens in zelfde schrijven. De drie schilderijen werden door kunstschilder M. Maillard in het Museum te Antwerpen gerestaureerd, omdat men daar herstellingszalen had"... waar noch ruimte noch licht ontbreekt, en waar men bepaald kan oordelen wat er eigenlijk aan de schilderijen dient gedaan"...

In de vier zijkapellen, door de kruisbeuken gevormd, hangen de verschillende schilderwerken, die de misteries van de Rozenkrans voorstellen, en die ca 1795 door Pieter Van Huffel geschilderd werden.

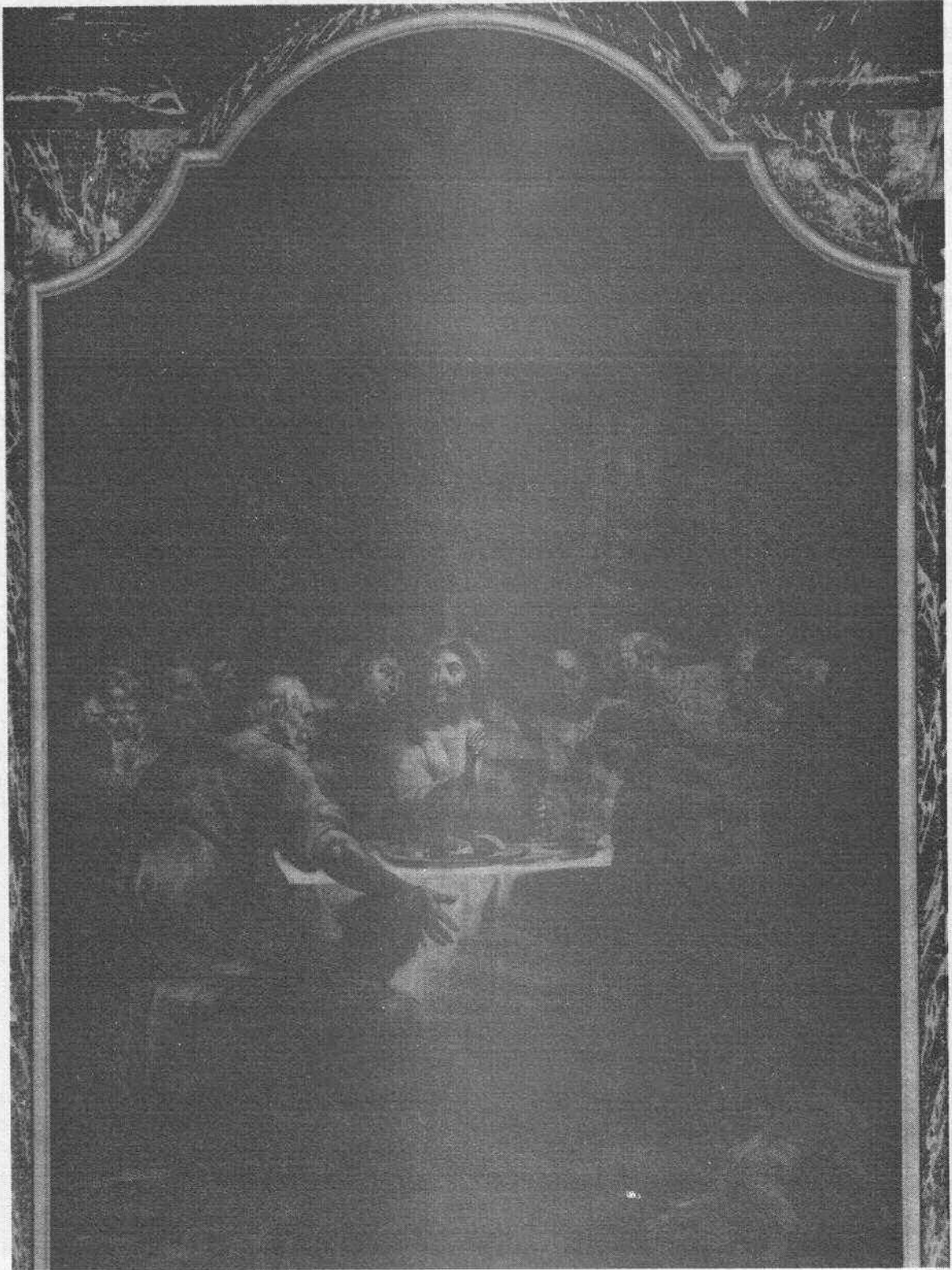
Tegen de pilaren aan de ingang van het koor, zien we beelden van de H. Hubertus van ca 1700 (afb.13) van de H. Nicolaas van Myra, eveneens van ca 1700 (afb.14); van de H. Rochus (afb.15), dat dateert van de 1e helft van de 18e eeuw; en van de H. Jozef (afb.16), dat van dezelfde periode is. De eerste twee beelden werden in wit geschilderde steen uitgevoerd. De andere zijn in wit geschilderd hout.

Wij zien verder de geklede beelden van O.L. Vrouw met Kind (afb.17) en van St.-Anna-ten-Drieën. Beide dateren uit de 17e eeuw. Ze dragen een kleding, die in het begin van de 20e eeuw werd aangebracht, en die in borduurwerk en zijde werd uitgevoerd.

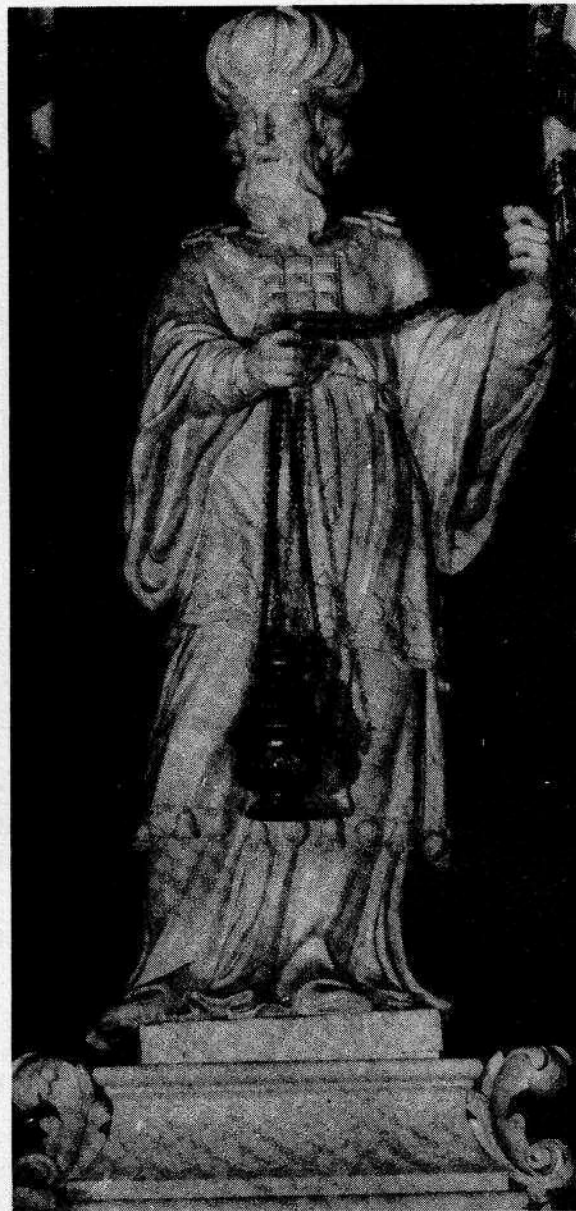
De preekstoel

De preekstoel (afb.18), die uit verschillende beeldhouwde delen bestaat, waarvan de oudste van het 3e kwartaal van de 18e eeuw dateren, wordt door tal van kunstenaars als een stuk van bijzondere waarde aanzien. Aan de voet ervan staat een levensgroot beeld van de gebaarde Sint Niklaas, die met zijn gestalte, de kuip van de kansel stut. Hij houdt de rechterhand vlak voor zich

14. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek Sint-Niklaaskerk, nr. 6.

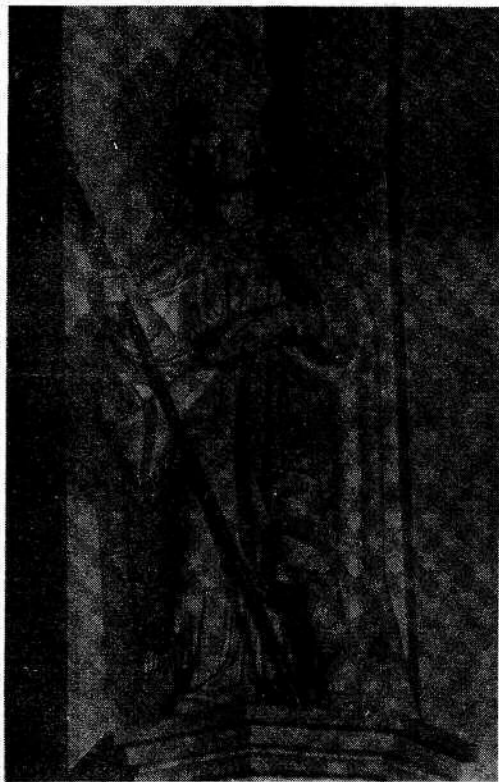
10. Het Laatste Avondmaal, van Jan Van Helmont, 1721

11. Melchisedek, beeld aan het hoofdaltaar. 12. Abraham, beeld aan het hoofdaltaar.

uitgestrekt en trekt met de linkerhand even de mantel omhoog. Links aan zijn voeten bemerkt men de tobbe met de drie kinderen. Langs de afsluiting zien wij een engel met een kromstaf en een andere met een mijter (15). Links van de trap, met aan de leuning daarvan loofwerk in Lodewijk XV-stijl, zien we een beeld van het Geloof (afb.20) en een ander dat de Hoop (afb.21) illustreert. Onder de kuip van de preekstoek zien wij de busten van de Goede Herder (afb.22), van de apostel Petrus (afb.23) en van de apostel Paulus (afb.24).

15. R.VAN DER LINDEN, Ikonografie van Sint-Niklaas in Vlaanderen, 1972, blz.270.

13. H.Hubertus, beeld ca 1700.

14. H.Nicolaas van Myra, beeld ca 1700.

De preekstoel werd, ten tijde van Jozef II, uit Willebroek weggehaald en naar Mechelen overgebracht. Na het in brand steken van het kasteel van Hellemans, werd hij, in ruil voor de monumentale poort van dat kasteel, aan de Willebroekse gemeenschap teruggegeven (16).

De kerkfabriek kreeg, in 1905, van de Bestendige Deputatie de toelating om de preekstoel van de linker- naar de rechterzijde te verplaatsen. Zij vond dat sedert de verplaatsing van het orgel en van het hoogzaal; het verzetten ervan, zich had opgedrongen (17)...

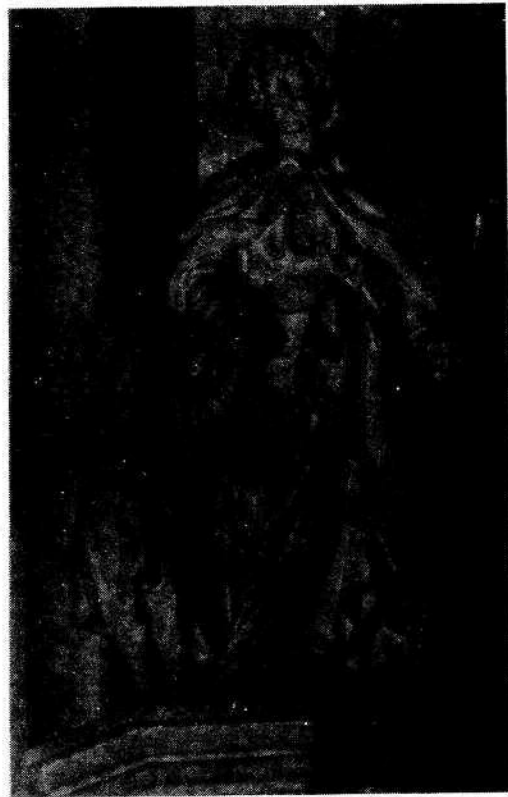
De kerk bezit vier biechtstoelen. De merkwaardigste is deze met fronton en met de Driehoek met het Gods Oog, die uit eik is. Hij werd op het einde van de 18e eeuw vervaardigd (afb.25).

16. K.MOEREMANS, De Toerist, maart 1961, blz. 189.

17. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek Sint-Niklaaskerk, nr. 8.

15. H.Rochus, beeld 1e helft 18e eeuw.

16. H.Jozef met Kind, beeld 1e helft 18e eeuw.

Het hoogzaal

Het hoogzaal (afb.26) dat van de 2e helft van de 19e eeuw dateert, is uit eik. Tot de verplaatsing ervan werd, door de Kerkfabriek, onder het voorzitterschap van H.Moereels, in zitting van 6 augustus 1901 besloten. De raad was van oordeel "... dat het kerkorgel, ten gevolge van oudheid en sleet" aanzienlijke herstellingen vergde, en dat tevens "... in 't belang der geluidkunde, de noodzakelijkheid van het verplaatsen van het speeltuig zich opdringt". Doordat de verplaatsing van de orgelkas, een uitgave van 5.000,-F zou veroorzaken, en nagenoeg 3.000,-F bij middel van vrijwillige giften kon worden gedekt, bleef de resterende 2.000,-F tot last van de kerk. De gemeenteraad van Willebroek, in zitting van 17 december 1901 verklaarde zich akkoord met dit voorstel. Ze maakte de zaak aanhangig aan het Provinciebestuur, die architect Careels de opdracht gaf, zich naar Willebroek te begeven. In een schrijven van 28 december 1901, aan de Gouverneur van de provincie Antwerpen gericht, schreef deze dat "... uit een onderzoek ter plaatse gedaan" was gebleken dat "... het verplaatsen van het hoogzaal, van den middenbeuk naar den voorkant der kerk, een zeer gewichtige zaak is, en het nuttig zal zijn dat er een plan dezer werken opgemaakt worde, om met kennis van zaken over de ontworpen verandering te kunnen oordelen". Dat plan werd, op 16 juni 1902 goedgekeurd "...onder voorbehoud dat het

17. O.L.Vrouw met Kind, beeld 17e eeuw.

ijzerwerk der borstwering vervangen worde door houten ondoorzichtbare beschotten" (afb.27). Het herbouwen van het hoogzaal in de kerk werd toegestaan. De werken werden, volgens goedgekeurd ontwerp van de prov. bouwmeester Careels, door de minste bieder Serain Mertens van Willebroek, mits 5.363,65,-F uitgevoerd (18).

Het groot eikenhouten triomfkruis (afb.31), dat vroeger nog boven de ingang van het hoogkoor heeft gehangen, bevindt zich momenteel achteraan in de kerk. Het is van de 15e eeuw. De juistheid in de anatomische bouw van het Kristuslichaam is opvallend. Het gekroonde hoofd drukt lijden uit. Aan het uiteinde van het kruis zien we de medaljons, met de symbolen van de vier Evangelisten.

De kerk bezit een wierookvat in zilver (afb.32), dat uit de 1e helft van de 18e eeuw dateert. Ze heeft een stralenmonstrans (afb.33) uit de 2e helft van de 18e eeuw, die van koper en zilver is, en die als bovenversiering engelen heeft en een Pelikaan die zijn jongen voedt. Ze bezit ook een stralenmonstrans die helemaal uit zilver is (afb.34), met evenwel Belgische merken (1831 - 1868). De bovenversiering toont ons eveneens een Pelikaan die zijn jongen voedt, al zijn er daarnaast zowel engelen als engelenkoppen. Ook de ciborie (afb.35) is

18. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek St.Niklaaskerk, nr. 9.

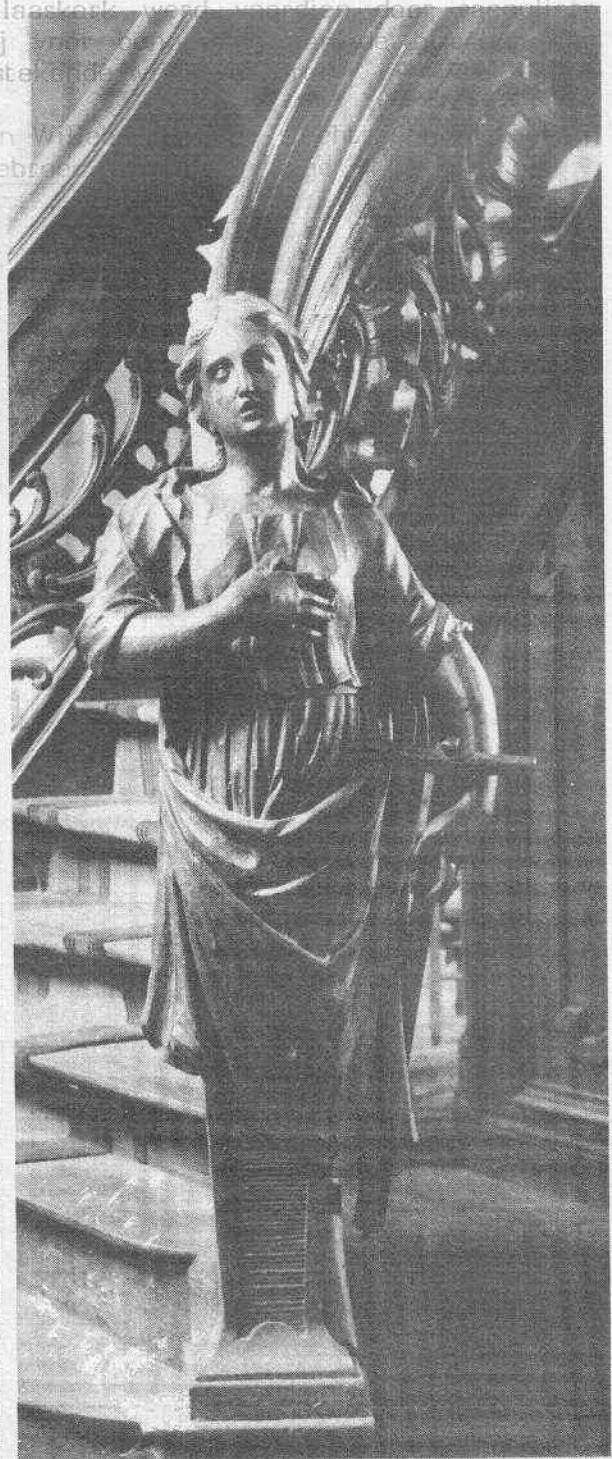

18. Preekstoel, 3e kw. 18e eeuw.

19. Beeld van H.Nicolaas van Myra, onder de kuip van preekstoel.

De bediening van de Sint-Niklaaskerk was
in de 17e eeuw in de hand van de
Abt van de Sint-Niklaasabdij en was
een uitstekende voorbeeld van
de opvoeding van Willem
Willebrordus.

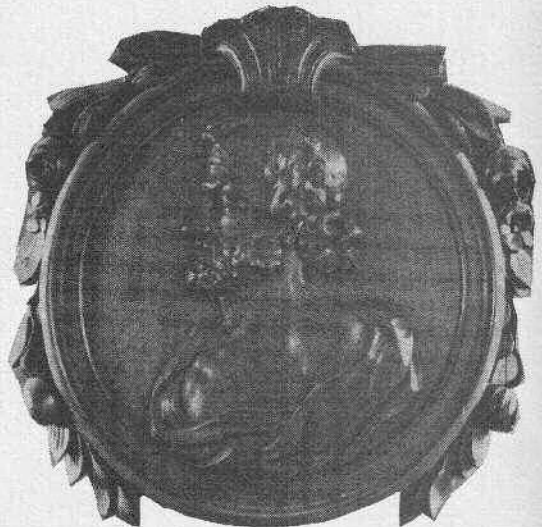
20. Beeld links van de trap, het Geloof.

21. Beeld rechts van de trap.

22. Buste van de Goede Herder.

23. Buste van de H.Petrus, apostel.

24. Medaillon van de kuip, met buste van de H.Paulus, apostel.

merkwaardig. Ze is in verguld zilver en ze dateert uit het midden van de 17e eeuw. Ze heeft op haar voet ondermeer een Calvariegroep die bestaat uit drie cherubs, met de symbolen van de Goddelijke Deugden die stylisch werden uitgebeeld. Het deksel ervan is echter onvindbaar.

In de pastorie is er het kruisbeeld (afb.36), dat toegeschreven wordt aan Frans Duquesnoy. Het is in ivoor en uit hout. Het kruisbeeld ligt in een omlijsting. Het dateert uit de 1e helft van de 17e eeuw.

De kruisweg

De geschilderde kruisweg kwam er in 1905, door toedoen van de Kerkfabriek, die in zitting van 2 juli 1905 besloot hem te plaatsen, daar men van oordeel was dat de andere van alle kunstwaarde ontbloot was. De vervanging ervan werd meermaals, door gebrek aan geld uitgesteld. Door middel van bijzondere giften was het de Kerkfabriek, met voorzitter H.Moereels, sekretaris M.Van den Bogaert, en de leden H.Verhaert, H.Verplancke en Ph.De Wachter wel mogelijk, om deze in 1905, door de heer Beyaert van Brugge "...in schildering en trouwe nabootsing van dengene van de Onze Lieve Vrouwekerk van Antwerpen" te laten uitvoeren. Een voorstel waarmede de gemeenteraad van Willebroek in zitting van 10 augustus 1905 akkoord kon gaan.

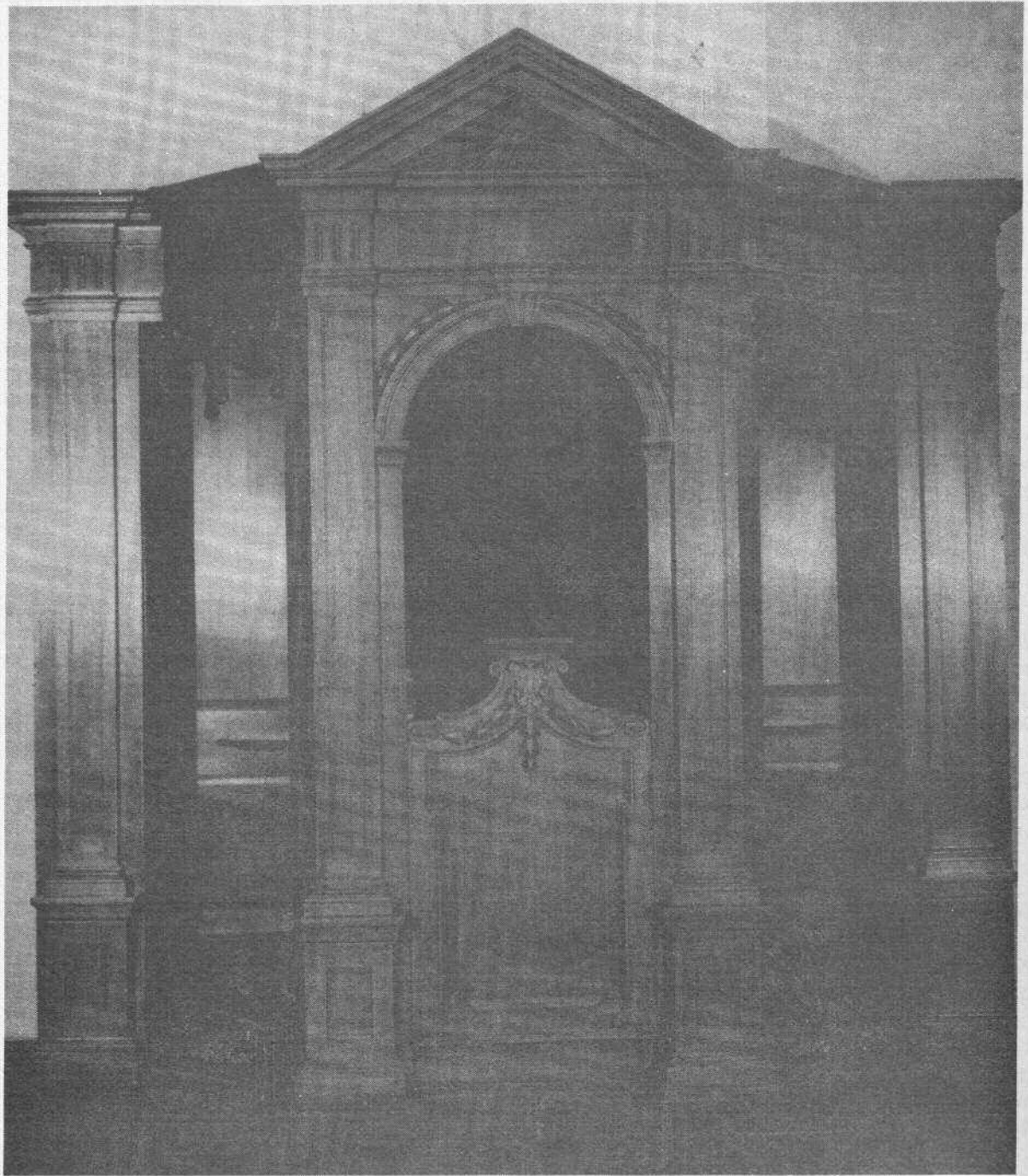
De kruisweg kwam er uiteindelijk, nadat de bevoegde Kon. Commissie zijn zegen gegeven had. "Twee afgevaardigden van ons Comité", aldus een schrijven op 13 november 1905 aan de Gouverneur van de provincie Antwerpen gericht, hebben te Willebroek eene der statien gaan bezichtigen van de kruisweg, welke men aldaar in de kerk vraagt, om te plaatsen in vervanging van den pleisteren, die volstrekt geene kunstwaarde heeft. Het vooropgesteld werk bestaat op zink en is eene vereenvoudigde navolging van den kruisweg van de O.L.Vrouwekerk te Antwerpen. Het zal ook geen kunstwerk zijn. Evenwel verzet ons Comité zich niet tegen de uitvoering" (18).

In zelfde jaar werden de vensters in de kerk hernieuwd en vier geschilderde glasramen toegelaten. De heer Minister Van Kerckhoven hield er "... uitdrukkelijk aan, dat men bij de aanbevelingen door de Kon. Commissie der Kunstgebouwen gedaan", waarbij verzocht werd dat "... bij de uitvoering der glasramen, den schilder het beeld van den soldaat verandere, wiens houding niet natuurlijk schijnt" (19). De glasramen werden door de firma Hochreiter en Geyer te Antwerpen uitgevoerd. De kerkramen die vernieuwd werden, mede met de glasramen die werden geplaatst, werden bij middel van bijzondere giften betaald. Wat uiteraard door de gemeenteraad van Willebroek, in zitting van 9 februari 1906 werd goedgekeurd.

In 1914 vroeg het kerkfabriek machtiging voor het plaatsen van een elektrisch toestel voor het luiden van de klok en voor het blazen van het orgel in de kerk. Het huis Bokelman en Kuhlo uit Hertford werd met dit werk, mits de som van 5.860,-F belast (20).

19. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek, Sint-Niklaaskerk, nr. 10.

20. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek Sint-Niklaaskerk, nr. 11.

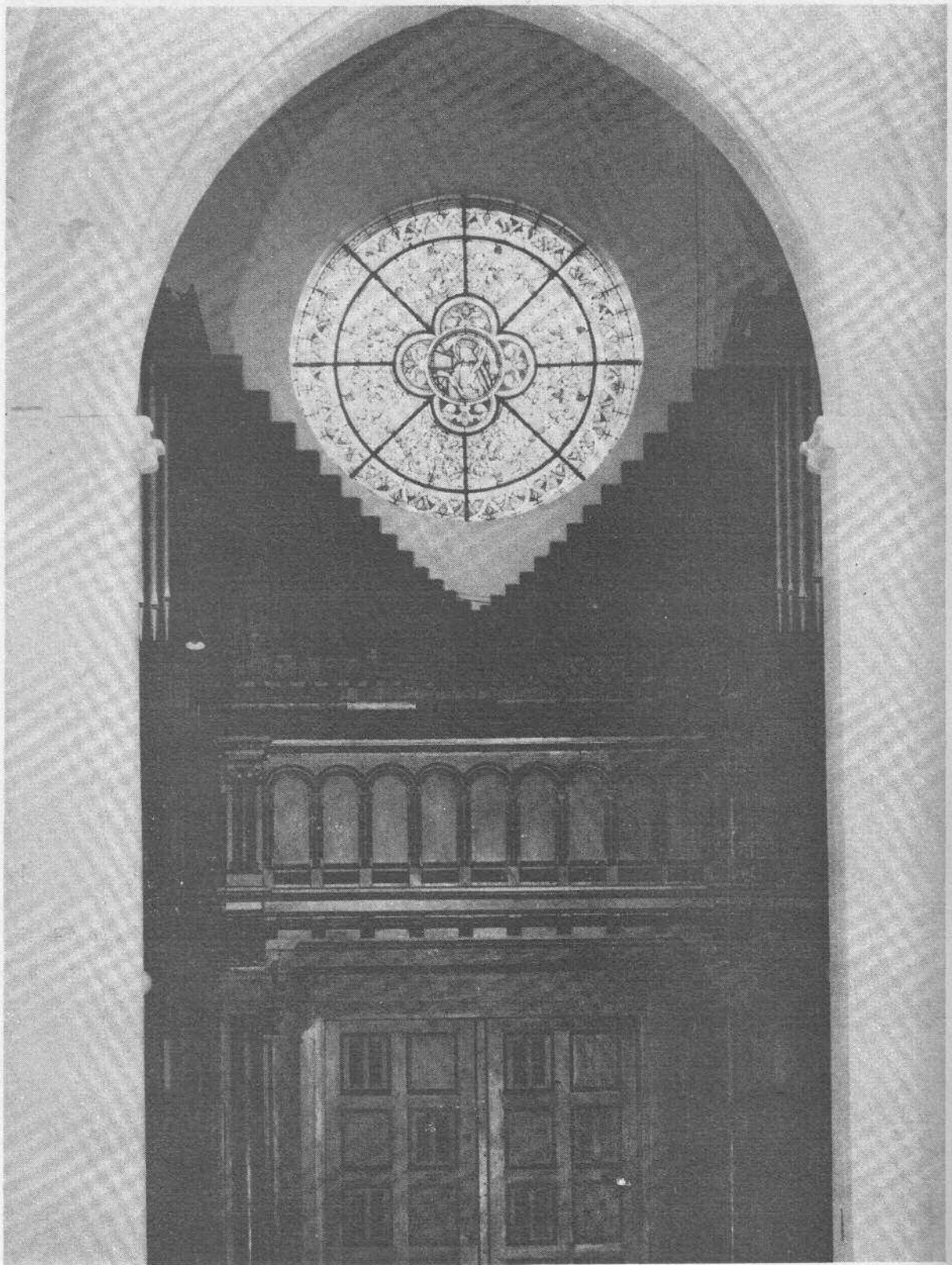

25. Biechtstoel, einde 18e eeuw.

30

26. Algemeen gezicht naar het oksaal.

27. Doksaal, 3e helft 19e eeuw.

28. Beeld H.Rochus, 1e helft 19e eeuw.

29. Beeld H.Nicolaas van Myra, 1e helft 18e eeuw.

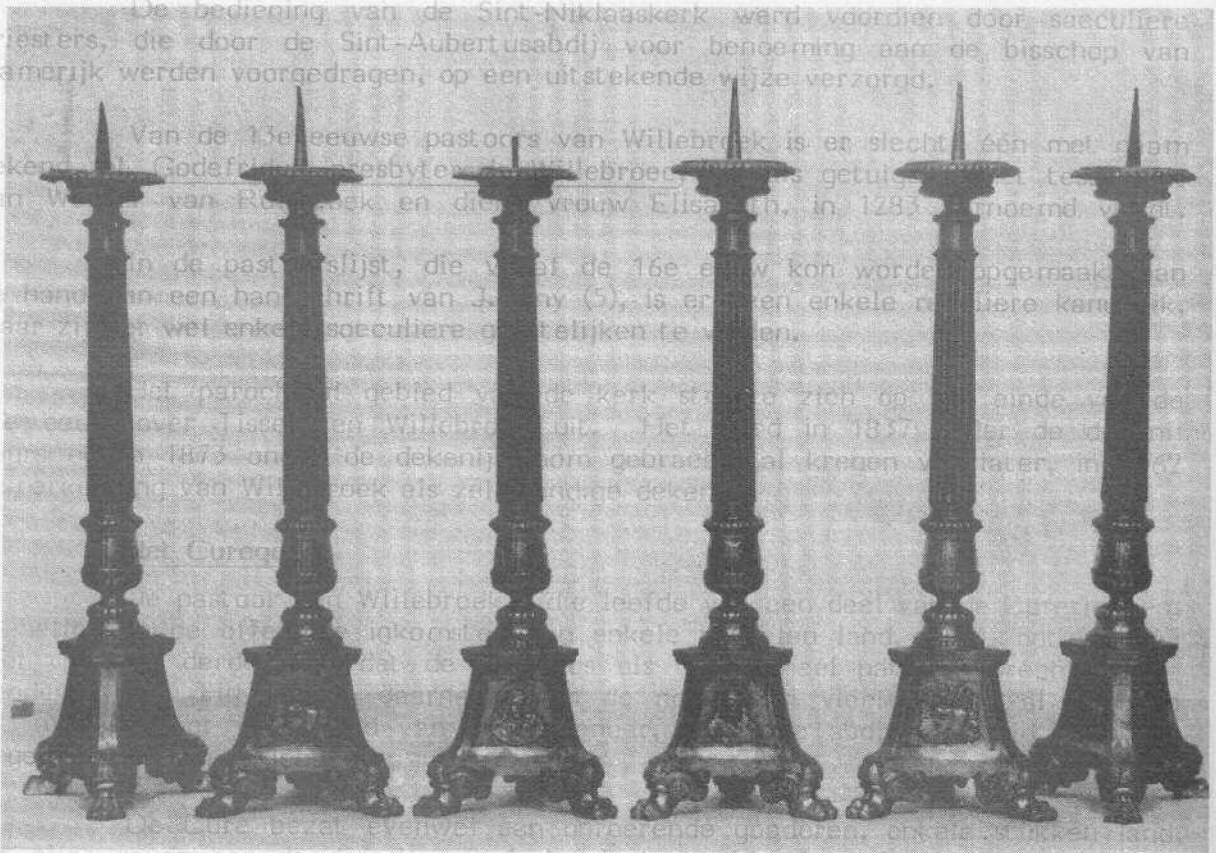
Op 9 november 1923 schreef burgemeester A. Van Landeghem aan de gouverneur dat "... de daken en de toren van de kerk der parochie van de H. Nicolaüs, van voor den oorlog in gebrekkigen toestand verkeerde" en dat "... de beschieting van de gemeente, waarbij de kerk door verschillende granaten werd getroffen", die toestand nog verergerd had, waardoor de herstellingswerken dringender werden gemaakt. Langs de andere kant "... werd bevonden dat de horlogie, die sedert verscheidene jaren stil bleef, onbruikbaar was geworden" (21) ...

De toren kreeg uiteraard de herstelling die hij verdiende. De aangerichte schade werd hersteld, net zoals men dat vroeger in 1870 reeds had gedaan. François Mertens, timmerman te Willebroek, had inderdaad, op 9 september van dat jaar, 351,74,-F arbeidsloon ontvangen "... voor levering aan den toren, voor schade veroorzaakt door de val der klok" (22).

De oudste van de drie klokken werd in 1682 door Melchior de Haze van Antwerpen gegoten. Tijdens de Franse Omwenteling ontsnapte ze evenwel aan vernieling. Karel Moeremans beweert dat ze door de inwoners werd wegge-

21. Prov. Archief Antwerpen, bundel Willebroek, Sint-Niklaaskerk, nr. 13.

22. G.A. Willebroek, nr. 1115.

30. Kandelaars, midden 19e eeuw. - Item noch 1 dw. - Item samen met den...

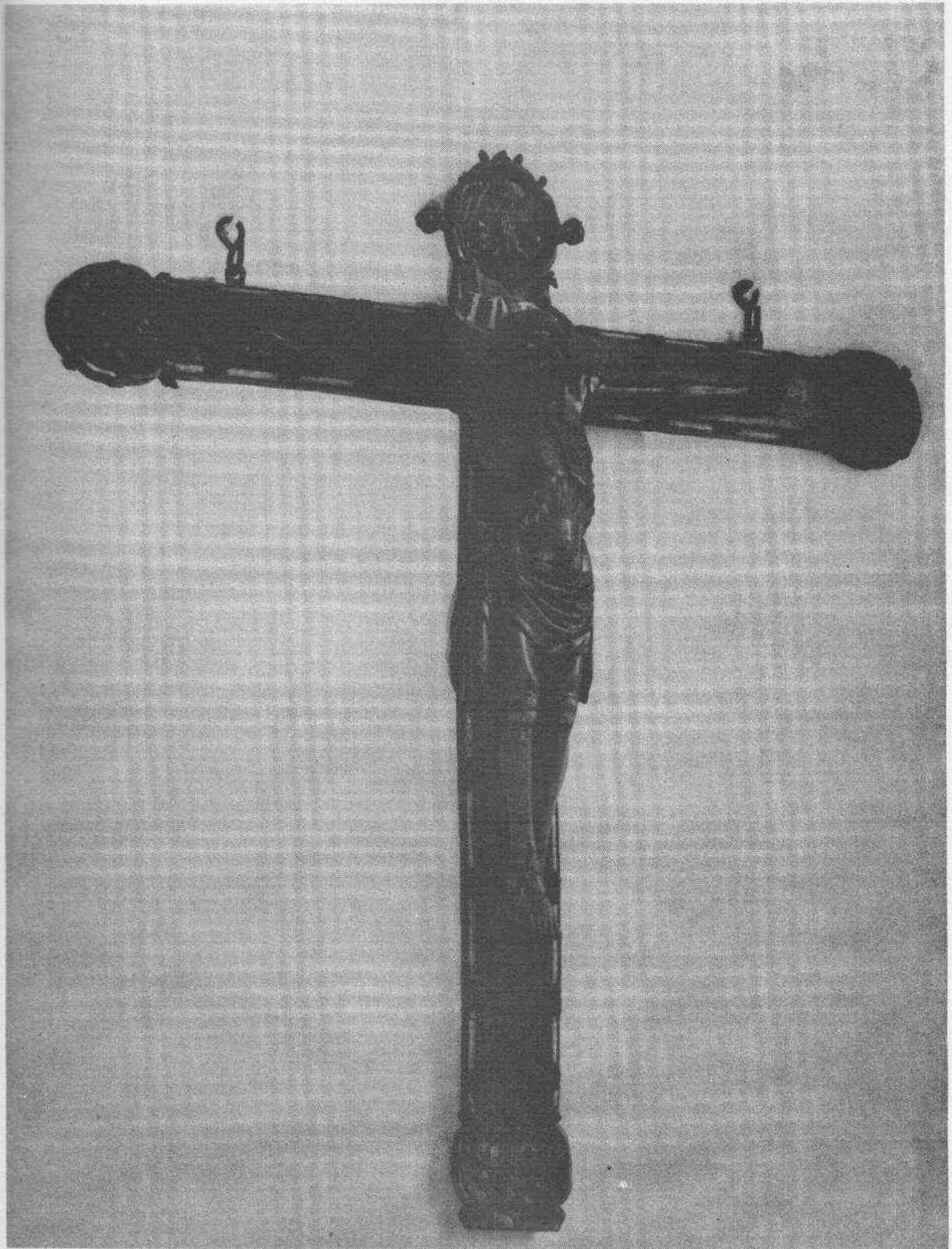
nomen en verborgen (23). In 1934 scheurde ze echter en werd ze hergoten. Van de twee anderen, van 1804, werd er één door de Duitse bezetter opgeëist, aan stukken geslagen en weggehaald (afb.37).

Na de aanstelling in 1947 van E.H.Schwagten, kreeg de Sint Nikolaaskerk een hele opfrisbeurt. Het dak werd opgeknapt en herzien. Er werd van wal gestoken met de vernieuwing van het orgel, waarvan de voleindiging met een orgelrecital door Fl.Peeters en E.H.De Laet werd opgeluisterd. Er werden, in het ganse gebouw, verfrissende kleuren aangebracht. Bij het schilderen der pilaren aan de kapitelen langs de zijbeuken, trof men verschillende schildjes aan, die met een letter waren ingewerkt. Bij nader toezien bleken al deze letters, die nadien in geel op blauwe schildjes werden geverfd, de beginletters van de namen der 12 Apostelen te zijn.

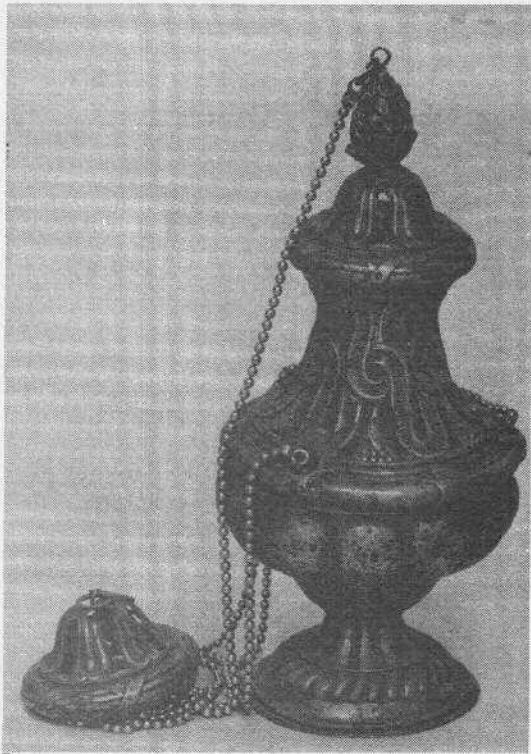
Het Kerkhof

Het kerkhof dat rondom het kerkgebouw lag, werd af en toe vergroot. Het werd in 1855, gedurende meer dan een half jaar, door diverse stielmannen bevolkt, die steengruis en aarde vervoerden, het smidwerk leverden, de haag

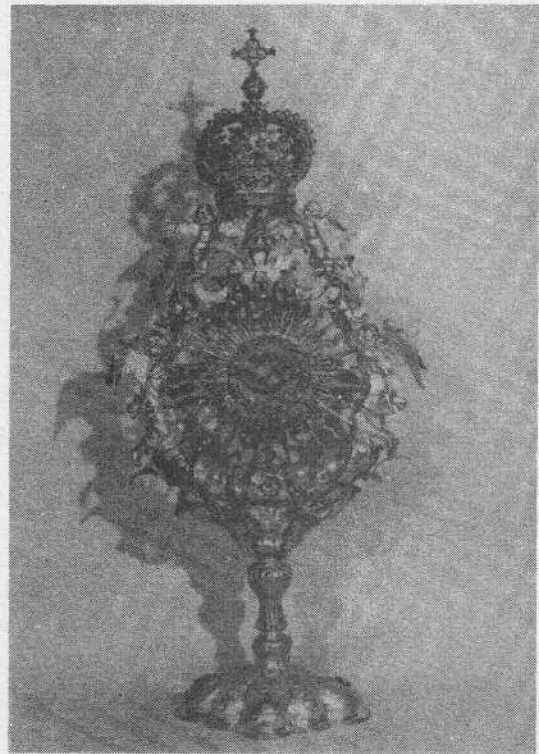
23. K.MOEREMANS, De Toerist, maart 1961, blz. 189.
34

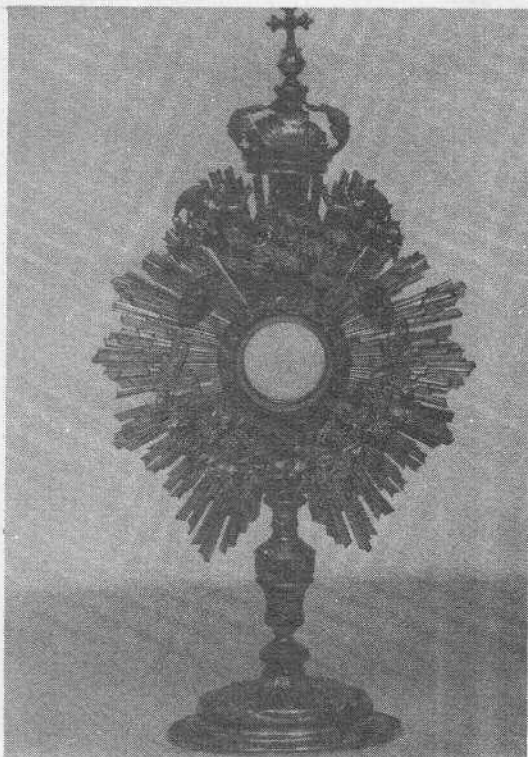
31. Triomfkruis, 15e eeuw.

32. Wierookvat, 18e eeuw.

33. Monstrans, 18e eeuw.

34. Stralenmonstrans, 19e eeuw.

35. Ciborie, 17e eeuw.

repareerden of die voor het onderhoud der lindebomen aansprakelijk waren (24). Tot later bleek, dat door de geweldige expansie die in Willebroek door toedoen van Louis De Naeyer (25) veroorzaakt werd, het kerkhof te klein was geworden.

Op 15 april 1884 werd de thans bestaande gemeentelijke begraafplaats, gelegen langsheen de Dendermondsesteenweg, in gebruik genomen. Tot de oprichting ervan werd door de gemeenteraad van Willebroek, in zitting van 20 september 1883 besloten. De nodige percelen grond, 1 ha 58 a 59 ca in totaal, werden aangekocht voor een totale som van 7.992,59,-F. Het kerkhof werd in 1903 en in 1922 vergroot. Het heeft, volgens de kadastrale gegevens, een oppervlakte van 2 ha 67 a 25 ca.

De pastoors

De Rooms-Katholieke Kerk heeft tijdens de eeuwen die voorbij zijn, veel priesters van formaat aan de Sint-Niklaasparochie geleverd. De voornaamsten onder hen waren Rumoldus Backx, fervent aanhanger van het Jansenisme, en Joannes Benedictus De Clerck, groot figuur uit de Boerenkrijg.

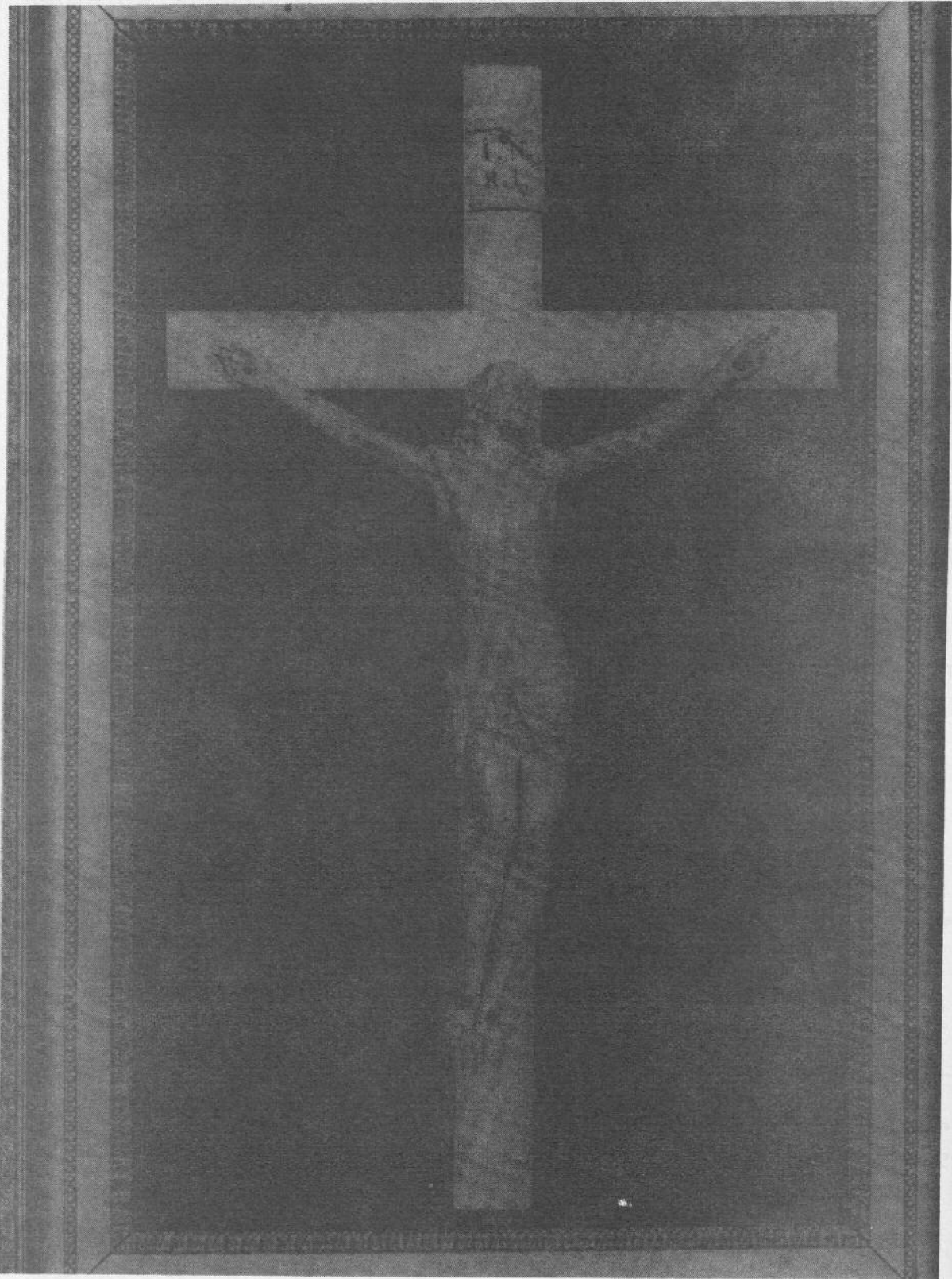
Uit nagaande lijst van pastoors, die van bij de aanvang van de 16e eeuw tot op heden werden bijgehouden, blijkt duidelijk dat enkel de besten goed genoeg waren om naar Willebroek te worden gestuurd, wat ergens de zeer belangrijke plaats onderlijnt die Willebroek toen al in Vlaanderen bekleedde.

De pastoors van ± 1600 tot op heden :

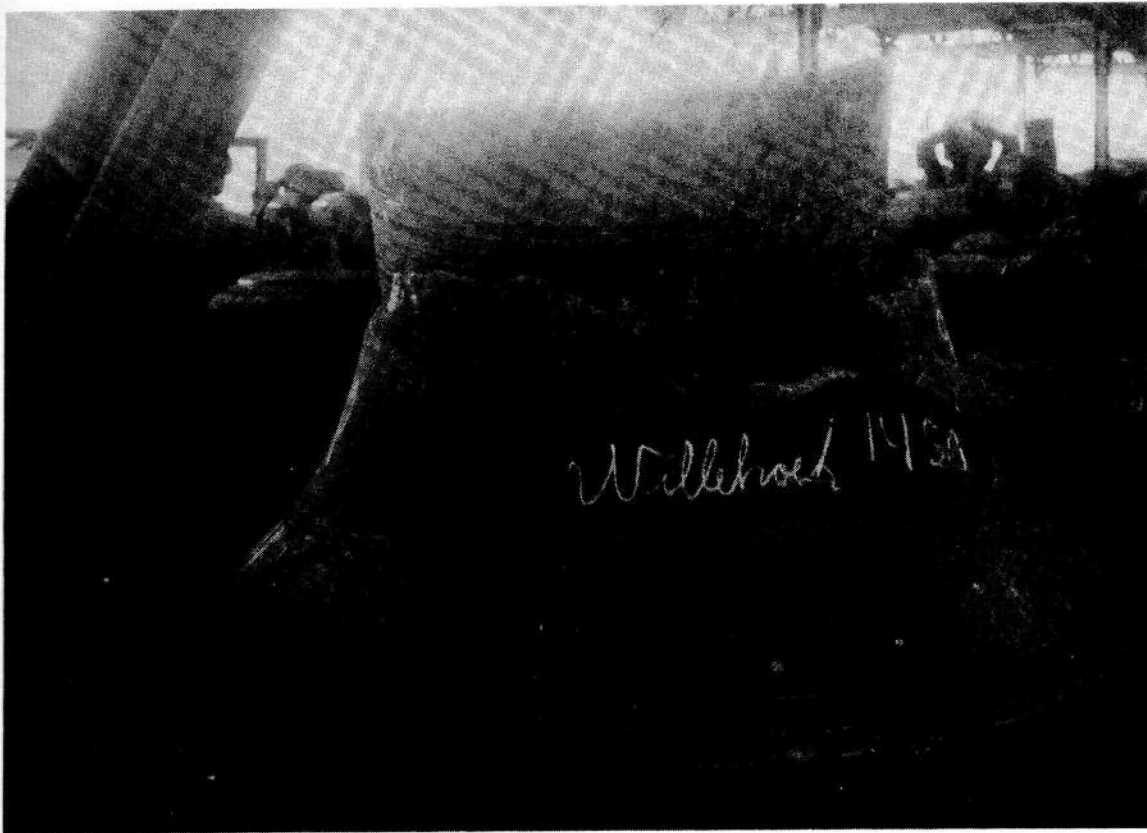
1. Arnoldus Verschueren, pastoor van 1498 tot 1504. Gaf de toelating om in 1504 te Tisselt een kapel te bouwen.
2. Christianus Van den Bossche, pastoor van 1504 tot 1539.
3. Jacobus Keijnens, pastoor van 1539 tot 1568.
4. Petrus Oeijnens, pastoor van 1568 tot 1587.
5. Petrus Vervloet, pastoor van 1587 tot 1588.
6. Joannes Nicolaï, pastoor van 1588 tot 1598.
7. Rudolphus Nuyden, pastoor van 1598 tot 1601. Verliet Willebroek om pastoor te Buggenhout te worden.
8. Dominicus Schenkelins, pastoor van 1601 tot 1615.
9. Guilielmus Van Werchter, pastoor in 1616.

24. G.A.Willebroek, nr. 1108 en 1113.

25. Louis De Naeyer vestigde zich in 1860 te Willebroek. Hij gaf richting en gestalte via de papierfabriek die hij daar stichtte, aan de industrialisatie in het Vaartland. Hij was jarenlang burgemeester van Willebroek. De pastoor van de Sint-Niklaaskerk zou de H.Mis nooit begonnen zijn, vooraleer Louis De Naeyer in het gestoelte had plaatsgenomen.

36. Kruisbeeld toegekend aan Frans Duquesnoy, eerste helft 17e eeuw.

37. Resten van klok, 1804.

10. Petrus Pels, pastoor van 1616 tot 1629. Geboren te Utrecht. Werd in 1636 pastoor van de parochie St.-Jacob te Utrecht, waar hij in 1634 overleed.

11. Emmanuël De la Barzina, pastoor van 1630 tot 1634. Werd nadien plebaan van de bisschoppelijke kerk van Antwerpen en later kununnik van dit kapittel. Hij stierf in Antwerpen in 1652.

12. Joannes Baptista Van der Meulen, pastoor van 1634 tot 1661. Trok nadien naar Mechelen, waar hij pastoor van de Ste-Catharinaparochie werd.

13. Jacobus van Geenom, pastoor van 1661 tot 1677.

14. Rumoldus Backx, pastoor van 1678 tot 1679. Geboren te Mechelen, in 1648. Licenciaat in de Godsgeleerdheid. Werd in 1679 plebaan van de hoofdkerk te Antwerpen en in 1702 kanunnik van dit kapittel. Hij stierf er in 1703. Zijn sermonen werden te Antwerpen gedrukt. Ze waren diep doordrongen van het Jansenisme, waarvan hij een aanhanger was.

15. Bartholomeus Gooris, pastoor van 1679 tot 1691. Stierf te Brussel in 1709.

16. Joannes Franciscus Quintanis, pastoor van 1691 tot 1709.

Alfons Moens, die op 3 augustus 1840 geboren werd en op 4 februari 1919 overleed, woonde in de Nieuwstraat 4 te Willebroek. Hij was de voorlaatste "suisse" of ordebewaarder in de Sint-Niklaaskerk. Hij was ondermeer peter van Willem Van Breedam. Hij werd gedurende een paar maanden door Cruypelants opgevolgd, waarna het gedaan was met de "suisser"...

17. Joannes Baptista De Keyser, pastoor van 1709 tot 1726. Geboren te Werchter. Was in 1704 primus in de Scholen der Kunsten te Leuven. Stierf te Brussel in 1726.

18. Ludovicus Egidius Van Schaebroeck, pastoor van 1726 tot 1768. Werd in 1726 tengevolge van het concours tot pastoor van Willebroek benoemd en er ingehuldigd op 24 juni 1727. Overleed op 15 december 1768.

19. Egidius Scheffermeyer, pastoor van 1769 tot 1782. Onder zijn leiding werden aan de kerk van Willebroek tal van verbeteringen uitgevoerd. De muren werden met eikenhout bekleed. Twee biechtstoelen werden bijgeplaatst. De preekstoel werd, met toestemming van Baron Helman vernieuwd. Er werden twee gestoelten in hout bijgemaakt. Stierf op 28 december 1782.

20. Joannes Benedictus De Clerck, pastoor van 1783 tot 1804. Geboren te Rininghe en er op 22 augustus 1753 gedoopt. Speelde belangrijke rol tijdens de Boerenkrijg. Overleed op 4 juni 1804.

21. Joannes Baptista Ermens, pastoor van 1804 tot 1835. Geboren te Steenokkerzeel, op 22 mei 1757. In 1804 werd hij tot pastoor van Willebroek benoemd. In 1832 werd hij onpasselijk en in 1833 onbekwaam om nog in de kerk te komen. Overleed op 22 juni 1835.

22. Guilielmus Pauwels, pastoor van 1835 tot 1863. Geboren te Reet, op 27 september 1802. Werd in 1825 onderpastoor te Willebroek, coadjutor in 1833 en pastoor in september 1835.

23. Cornelis Joannes De Weerd, pastoor van 1864 tot 1879.

24. Petrus Jozef Maes, pastoor van 1879 tot 1885.

25. Julius Dony, pastoor van 1885 tot 1915.

26. Philippus Leopold Emsens, pastoor van 1915 tot 1935.

27. Julius Cleymans, pastoor van 1935 tot 1938.

28. Adolphus Pieter Van Lommel, pastoor van 1938 tot 1940.

29. Gustaaf Mol, pastoor van 1940 tot 1947.

30. Eugeen Schwagten, pastoor van 1947 tot 1973.

31. Guido Johnson, pastoor van 1973 tot 1985.

32. Piet Abbeel, pastoor van 1985 tot ...

De Sint-Niklaasgilde

Tenslotte is er het langs de flanken van de Sint-Niklaaskerk meegegroeide "Broederschap ofte Gilde van den Edelen Handtboghe onder den tytel van de Heylichen Nicolaus binnen de parochie van Willebroeck", dat in 1533 ter plekke van start ging.

De geschiedenis van deze met Willebroek vergroeide gilde leert ons dat de koningschiëting destijds plaats had op 9 mei, en dat de koning met de breuk om de hals, in aanwezigheid van al de schutters met gespannen boog, door de pastoor triomfantelijk de Sint-Niklaaskerk werd binnengeleid.

38 en 39. Tekeningen van Alfred Ost, naar aanleiding van het 375-jarig bestaan van de Sint-Niklaasgilde gerealiseerd.

De koning was trouwens in elke processie en op alle feesten aanwezig, al diende hij telkens vergezeld te zijn van de schutters met gespannen boog. Hij was het symbool van de Gilde en vergroeid met de kerk die aan Sint-Niklaas was toegewijd.

Dat de activiteiten van deze Gilde bij momenten tot de verbeelding spraken, blijkt duidelijk uit de tekeningen die ondermeer door Alfred Ost (in 1908), naar aanleiding van het 375-jarig bestaan van de Gilde, werden gepleegd (afb.38 en 39).

* * *

Al met al mag worden gezegd dat de Sint-Niklaaskerk van Willebroek, een toeristische attractiepool van het Vaartland is, die ons herinnert aan haar rijk verleden en aan de opgang van de streek ...

Karel De Decker

Geraadpleegde werken :

A.Wauters, Histoire des environs de Bruxelles, II (1855)

J.Verbesselt, Het Parochiewezen in Brabant, IX, Tussen Zenne en Rupel (z.j.)

Fotorepertorium Jaak Jansen, van het meubilair van de Belgische bedehuizen, Provincie Antwerpen, Kanton Willebroek (1975)

K.L.Janssens, Oorsprong en opkomst van Willebroek, hs, 1854.

Herkomst der foto's :

Antwerpen, Provinciebestuur, grondplan op blz. 14.

Brussel, Koninklijk Instituut van het Kunstpatrimonium : afb. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37.

Willebroek, Bob Coecke : afb. 1, 2, 3.

In 1980 werden, naar aanleiding van "Willebroek 800 jaar", "Kapoenen" als gedenkpenning uitgegeven. Op de voorzijde zien we de Sint-Niklaaskerk centraal.